सिलीचोङ गाउँपालिका
संखुवासभा

राजस्व सुधार कार्य योजना
(Revenue Improvement Action Plan)

जेठ, २०७९

परामर्शदाताः
सामुदायिक विकास मञ्च-नेपाल, धनकुटा

दस्तावेज/प्रतिवेदनः

दस्तावेज	सिलीचोङ गाउँपालिकाको राजस्व सुधार कार्ययोजना
परामर्श सहयोग	सामुदायिक विकास मञ्च—नेपाल, धनकुटा
मिति	जेठ, २०७९

कृतज्ञता ज्ञापन

संखुवासभा जिल्ला, सिलीचोङ गाउँपालिकाको राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमा कार्यलाई सफल बनाउन आवस्यक सूचनाहरु र तथ्यांक उपलब्ध गराउने तथा अन्तिम प्रतिवेदन तयार पार्न सल्लाह, सुझाव उपलब्ध गराई सहयोग पु-याउनु हुने गाउँपालिकाका अध्यक्ष श्री भुपालराज मेवाहाङ, उपाध्यक्ष श्री देविता कुलुङ, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत श्री रामराज पौडेल, वडाध्यक्षहरु तथा निवर्तमान अध्यक्ष श्री रामबहादुर राई, उपाध्यक्ष श्री लालकुमारी राई, कार्यपालिका सदस्यहरु, राजस्व परामर्श समितिका सदस्यहरु तथा गाउँपालिकाका कर्मचारीहरु लगायत सरोकारवाला सवैमा परामर्शदाता संस्थाको तर्फबाट हार्दिक धन्यवाद साथ आभार व्यक्त गर्दछौं । परामर्शदाता संस्थाको तर्फबाट अहोरात्र रुपमा खटेर राजस्व सुधार कार्ययोजना तयार गर्नुहुने टोलीनेता केदार दाहाल, विज्ञ नुषराज श्रेष्ठ र फिल्ड अधिकृत खेमराज निरौला विशेष धन्यवादका पात्र हुनुहुन्छ ।

भीम बहादुर बस्नेत
अध्यक्ष
सामुदायिक विकास मञ्च–नेपाल, धनकुटा

विषय सूची

परिच्छेद -एक परिचय

पेज नं.

१.१ पृष्ठभूमि १
१.२ योजनाको औचित्य १
१.३ योजनाको उदेश्यहरु २
१.४ योजना तर्जुमा विधि र प्रक्रया ३
१.४.१ सन्दर्भ सामाग्री अध्ययन ३
१.४.२ प्रारम्भिक अभिमुखीकण तथा कार्ययोजना सम्बन्धि छलफल ३
१.४.३ तथ्यांक तथा सूचना संकलन ६
१.४.४ मस्यौदा प्रतिवेदन तयारी ६
१.४.५ अन्तिम प्रतिवेदन पेश ७
१.५ अध्ययन सिमाहरु ७

परिच्छेद–दुईः गाउँपालिकाको संक्षिप्त परिचय

२.१ परिचय ९
२.२ भौगोलिक अवस्थिति ९
२.३ राजनैतिक एवं प्रशासनिक विभाजन ९
२.४ जनसंख्या १०
२.५ जातजाति, धर्म र भाषा १०
२.७ सडक तथा विकासका पूर्वाधार १०
२.८ मानव संसाधनको अवस्था ११
२.९ भौतिक सम्पतिको अवस्था १२

परिच्छेद – तीनः स्थानीय तहको राजस्व अधिकार तथा आय सम्भाव्यता

३.१ राजस्व अधिकार सम्बन्धी कानुनी व्यवस्था १३
३.२ आन्तरिक आय परिचालनको वर्तमान अवस्था १७
३.३ आन्तरिक आय संकलनको प्रमुख क्षेत्र र संभावना विश्लेषण १८
३.३.१ स्थानीय कर राजस्व १८
३.३.२ गैर कर राजस्व २२

परिच्छेद–चारः आय संकलनको सँस्थागत क्षमता तथा संकलन अवस्था

४.१ राजस्व परिचालन सम्बन्धी नीति तथा संयन्त्र २७
४.२ आय संकलनको संस्थागत क्षमता २८
४.३ विगतको आय परिचालनको अवस्था २८

४.४ राजस्व परिचालनमा रहेका सवालहरु...३०

परिच्छेद -पाँचः राजस्व सुधार कार्ययोजना

५.१ राजस्व सुधार कार्ययोजना...३५
५.१.१ प्रभावकारी राजस्व संकलनका रणनीति तथा कार्यनीति... ३५
५.१.२ राजस्व सुधार कार्ययोजना...३७

परिच्छेद -छः आगामी तीन बर्षको प्रक्षेपण

६.१ राजस्व सुधार कार्ययोजनाका आधारमा राजस्व प्रक्षेपण...४४
६.२ आगामी तीन आर्थिक बर्षको राजस्व प्रक्षेपण ४७

परिच्छेद-सातः अपेक्षित नतिजा

७.१ अपेक्षित नतिजा ५१

परिच्छेद -आठ अनुगमन तथा मुल्यांकन

८.१ अनुगमन तथा मुल्यांकन प्रक्रिया ५३

सन्दर्भ सामाग्रीहरु ५५

अनुसूचीहरु

अनुसूची १ - तथ्याङ्क संकलनको चेक लिष्ट...५६
अनुसूची २ — तथ्याङ्क संकलन फाराम..५७
अनुसूची ३ — अभिमुखिकरण र मस्यौदा प्रतिवेदन प्रस्तुतीकरणको फोटोहरु..........................६४
अनुसूची ४ — अभिमुखिकरण र मस्यौदा प्रतिवेदन प्रस्तुतीकरणको उपस्थिति.........................६६

तालिका सूची

तालिका १: वडानुसार जनसंख्याको वितरण १०
तालिका २: जातीय र लैङ्गिक आधारमा गाउँपालिकाको जनसंख्या विवरण.....................................१०
तालिका ३: सामाजिक समावेशिकरण अनुसार गाँउपालिकाका जनप्रतिनिधी र कर्मचारीहरुको संख्या......११
तालिका ४: गाँउपालिकाका कर्मचारीहरुको विवरण..११
तालिका ५: गाँउपालिकाको अचल सम्पतिको विवरण..१२
तालिका ६: गाँउपालिकाको आन्तरिक आय परिचालनको वर्तमान अवस्था......................................१७
तालिका ७: राजस्व परामर्श समितिको विवरण...२७
तालिका ८: गाँउपालिकाको आयको अवस्था...२९
तालिका ९ : कुल आयमा गाँउपालिकाको आन्तरिक आयको योगदान...३०
तालिका १०: राजस्व सुधार सम्बन्धी रणनीति र कार्यनीति..३४
तालिका ११: राजस्व प्रशासन सुधार योजना...३७
तालिका १२: कर राजस्व सुधार योजना..३८
तालिका १३: गैर कर राजस्व सुधार योजना..३९
तालिका १४: आगामी तीन आर्थिक बर्षको राजस्व प्रक्षेपणको आधार..४२
तालिका १५: आगामी तीन आर्थिक बर्षको आय प्रक्षेपण..४६
तालिका १६: अपेक्षित आय संरचना...५०
तालिका १७: अनुगमन तालिका..५२

चित्र सूची

१. चित्र नं. १ भोटखोला गाउँपालिकाको नक्शा ८

परिच्छेद एकः परिचय

१.१ पृष्ठभूमी

नेपालको राज्य संचालनको मूल संरचना संघ, प्रदेश र स्थानीय गरी तीन तहको हुने तथा राज्यशक्तिको प्रयोग तीनै तहले कानून बमोजिम गर्ने व्यवस्था संविधानले गरेको छ । संघ, प्रदेश तथा स्थानीय सरकारलाई आ–आफ्नो क्षेत्रको विकास कार्यलाई व्यवस्थित गरी जनचाहना अनुरुप सेवा प्रवाहलाई प्रभावकारी बनाउन लगानी आवश्यक पर्दछ । यसका लागि स्थानीय सरकारलाई संघ र प्रदेशबाट उपलब्ध हुने विभिन्न अनुदान तथा राजस्व बाँडफाँड बाहेक स्थानीय राजश्व अधिकार अन्तर्गत विभिन्न कर तथा सेवा शुल्क, दस्तुर तथा दण्ड जरिवाना जस्ता गैर कर लगाउने अधिकार उपलब्ध रहेको छ । साथै स्थानीय सरकारले अन्य स्वदेशी संघ/संस्थाबाट अनुदान रकम प्राप्त गर्न सक्ने र नेपाल सरकारको पूर्व स्वीकृति लिएर वैदेशिक अनुदान वा सहयोग लिन सक्ने तथा नेपाल सरकारको सहमति लिई वित्त आयोगले सिफारिस गरेको सीमाभित्र रही आन्तरिक ऋण लिन सक्ने समेत कानूनी व्यवस्था रहेको छ । संवैधानिक अधिकार अनुसार स्थानीय सरकारलाई आन्तरिक आय परिचालनको उल्लेख्य अधिकार उपलब्ध रहेको भएता पनि सो अधिकारहरु कानून सम्मत, व्यवस्थित तथा न्यायोचित तरिकाले स्थानीय सरकारहरुले पूर्णरुपमा परिचालन गर्न सकिरहेका छैनन् । जसको मुख्य कारणहरुमा संघीय शासन व्यवस्था अनुसारको स्थानीय तहको संरचना नयाँ भएकोले त्यसका लागि आवश्यक कानुन, नीति तथा कार्यविधि, संगठनात्मक व्यवस्था, आधार तथ्याङ्कको उपलब्धता र आयको सम्भाव्यता अध्ययन, अनुगमन तथा नियन्त्रण प्रणालीको स्थापना र अभ्यासको कमी आदि रहेका छन् ।

नेपालको संविधानले गाउँपालिका तथा नगरपालिकालाई एउटै किसिमका राजस्व अधिकार प्रदान गरेको छ । यद्यपी संस्थागत संरचना, जनशक्ति, व्यबस्थापकीय पक्षहरुलाई विश्लेषण गर्दा वर्तमान अवस्थामा आन्तरिक स्रोत परिचालनमा गाउँपालिकाको अवस्था कमजोर नै देखिन्छ । मुलुकमा संघियता लागु भईसके पश्चात राजस्व परिचालन क्षमतामा विगतको तुलनामा सुधार हुदै गएको भए तापनि कानुन बमोजिम संघ, प्रदेश, राजस्व बाँडफाँड र अन्य विभिन्न निकायहरुबाट प्राप्त हुनसक्ने अनुदानहरुको व्यवस्थापन गर्दै आन्तरिक राजस्व अभिबृद्धी तथा परिचालन प्रक्रियामा सुधार ल्याउन अझै धेरै प्रयासको आवस्यकता देखिन्छ । यसै परिप्रेक्ष्यमा आफ्नो आन्तरिक स्रोतलाइ विस्तारै मज्वुत बनाउँदै समग्र राजस्व संकलन तथा परिचालनलाई व्यवस्थित गर्न सिलीचोङ गाउँपालिकाले नेपाल सरकार संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयद्धारा जारी राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमा सम्बन्धी दिग्दर्शन २०७६ को परिधीमा रहि सहभागितामूलक पद्दति अवलम्बन गरी यो राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमा गरिएको छ ।

१.२ राजश्व सुधार योजनाको औचित्य

स्थानीय सरकारलाई संविधानले दिएको अधिकार प्रयोग गरी अनुसूची ८ मा रहेका २२ वटा प्रमुख कार्यक्षेत्र भित्रका जिम्मेवारीहरु पुरा गर्नुपर्ने अवस्था छ । यस प्रयोजनका लागि स्थानीय सरकारलाई संघीय तथा प्रदेश सरकारबाट प्राप्त हुने वित्तिय अनुदानका अतिरिक्त स्थानीय सरकारलाई आफ्नै राजश्वका आधारहरु तयार गर्ने

अधिकार निहित रहेको छ । स्थानीय सरकार संचालन ऐन २०७४ को परिच्छेद ३ दफा ११ घ अन्तर सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन २०७४ को दफा ४ अनुसार स्थानीय तहलाई आफ्नो क्षेत्रमा कर तथा गैर कर संकलन गर्न सक्ने अधिकार रहेको छ । तर कर प्रणाली र अधिकार क्षेत्रबारे कम जानकारी, ससाना व्यवसायमा कर लागु गर्दा हुन सक्ने संभावित अलोकप्रियता, स्थानीय तहलाई प्राप्त हुन आएको अनुदान रकम नै खर्च गर्न नसकिरहेको अवस्थामा कर लगाउनु पर्ने आवस्यकता नै महसुस नहुनु जस्ता कारणहरुले गर्दा आफ्नो अधिकार क्षेत्रभित्र रहेर स्थानीय तहहरुले अपेक्षित रुपमा राजस्व संकलन गर्न सकिरहेका छैनन् ।यसरी स्थानीय सरकारहरुले वित्तिय संघियताको मर्म अनुसार पुर्णरुपमा अभ्यास गर्न नसकेका अधिकार क्षेत्र भित्र रहेर वैज्ञानिक कर प्रणाली लागु गर्न स्थानीय तहलाई सहयोग पुग्नेगरि राजस्व सुधार कार्ययोजना तयार गर्नु नै यसको मुख्य ध्येय हो ।

त्यसैले स्थानीय सरकारको वढ्दो खर्च धान्नका लागि र उनीहरुको सामर्थ्य वृद्धि गर्नका लागि पनि ती निकायहरुको आन्तरिक राजस्व परिचालन क्षमतामा वृद्धि गर्नुपर्ने आवश्यकता अपरिहार्य बन्न पुगेको छ । यसका लागि स्थानीय तहको राजस्व अधिकारका संभावनाहरुको खोजी गर्ने, संभाव्य क्षेत्रको राजस्व परिचालनका लागि अवलम्बन गर्नुपर्ने नीतिगत, कानूनी र व्यबस्थापकीय सुधारका उपायहरु पहिचान गरी कार्यान्वयनमा ल्याउने र ती सबै प्रयाशका आधारमा आगामी दिनमा परिचालन गर्न सकिने वास्तविक आन्तरिक आयको प्रक्षेपण गर्ने कार्यका लागि राजस्व सुधार कार्ययोजनाको खाँचो देखिन्छ ।

१.३ कार्ययोजनाले राखेका उद्देश्यहरु

गाउँपालिकाको आन्तरिक आयको विद्यमान अवस्था, संभावना तथा परिचालनमा देखिएका समस्याहरू न्यूनीकरण गर्न कार्ययोजना तर्जुमा तथा सो को आधारमा आगामी ३ वर्षको आय प्रक्षेपणमा गर्नु यस कार्यको प्रमुख उद्देश्य हो । यस कार्यका विशिष्ट उद्देश्यहरू देहायअनुसार रहेका छन् ।

- गाउँपालिकाको राजस्व अधिकार तथा सुधार कार्ययोजना सम्बन्धमा अध्यक्ष लगायत कार्यपालिकाका पदाधिकारी, राजस्व परामर्श समितिका सदस्य, शाखा प्रमुखहरू, राजस्व सँग सम्बन्धित कर्मचारीहरू र अन्य सरोकारवालाहरूलाई अभिमुखीकरण गर्ने ।
- राजस्व परिचालन सन्दर्भमा विद्यमान नीति, विगत बर्षहरुको आय परिचालन, वर्तमान राजस्व प्रशासन र वित्तीय अवस्थाको विश्लेषण गर्ने ।
- गाउँपालिकाको आन्तरिक आयको आधार र दरको बृद्धिका सम्भावनाहरु (नयाँ संभावनाका स्रोतहरु समेत) पहिचान र विशलेषण गरि राजस्व प्रक्षेपण गर्ने ।
- सहभागितात्मक विधी अवलम्वन गरि पालिकाको ३ बर्षे राजस्व सुधार कार्य योजना तयार गर्ने ।
- आन्तरिक राजस्व परिचालनका लागि आवश्यक नीति तथा क्षमता विकासको अवस्थाको पहिचान तथा सुधारका लागि सुझाव दिने ।

१.४ राजश्व सुधार कार्ययोजना निर्माणका लागि अपनाईएका विधीहरु

यस गाउँपालिकाको राजश्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमा गर्ने क्रममा यस सम्बन्धी सन्दर्भ सामाग्रीहरुको अध्ययन, सूचना संकलनका लागि आवस्यक फारमहरुको तयारी, शाखागत तथ्यांकहरु संकलन,विश्लेषण, अभीमुखीकरण तथा कार्यशाला गोष्ठीको आयोजना, सामुहिक छलफल, प्रस्तुतीकरण, अन्तर्वार्ता, तथा स्थलगत अवलोकन लगायतका विधीहरु अपनाईएको थियो ।यस कार्ययोजना तयारीका सन्दर्भमा सम्पादन गरिएका मुख्य कृयाकलापहरुलाई निम्न लिखित चार चरणमा वर्गिकरण गरी व्याख्या गरिएको छ ।

१.४.१ पहिलो चरणः सन्दर्भ सामाग्रीहरुको अध्ययनः

यस चरणमा राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमा कार्यसँग सम्बन्धित सन्दर्भ सामग्रीको अध्ययन गरिएको थियो । खासगरि यस अगाडी भएका राजस्व अभिवृद्धि सम्बन्धी अध्ययनहरु, प्रकाशनहरु, कार्य योजनाहरु, राजश्व परामर्श समितिका निर्णयहरु, पालिकाको नीति तथा कार्यक्रम र प्रचलित कानुनी व्यवस्थाहरुको अध्ययन तथा विष्लेषण गरिएको छ । मुख्यतः निम्नानुसारका सन्दर्भ सामग्रीहरुको अध्ययन र आधार लिईएको छ ।

- ❖ नेपालको संविधान, २०७२
- ❖ स्थानीय सरकार संचालन ऐन, २०७४
- ❖ अन्तर सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४
- ❖ राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोग ऐन, २०७४
- ❖ स्थानीय तहको राजस्व सुधार कार्ययोजना सम्बन्धी दिग्दर्शन २०७६
- ❖ गाउँपालिकाको आर्थिक ऐन,
- ❖ विनियोजन ऐन,
- ❖ गाउँपालिकाको बार्षिक नीति, कार्यक्रम तथा बजेट
- ❖ गाउँपालिकाको पाश्र्वचित्र
- ❖ संघ, प्रदेशको नीति, कार्यक्रम, जारी गरिएका कार्यविधी, निर्देशिका तथा दीग्दर्शनहरु

१.४.२ दोस्रो चरणः अभिमुखिकरण तथा राजश्व सुधार योजना तर्जुमा कार्यशालाः

गाउँपालिकाको राजस्व अधिकार तथा सुधार कार्ययोजना सम्बन्धमा मिति २०७८ साल फागुन ११ गते पालिकाका अध्यक्ष लगायत कार्यपालिकाका पदाधिकारी, राजस्व

परामर्श समितिका सदस्य, शाखा प्रमुखहरू, राजस्व सँग सम्बन्धित कर्मचारीहरू र अन्य सरोकारवालाहरूको उपस्थितिमा अभिमुखीकरण तथा कार्यशालाको आयोजना गरिएकोछ । अभीमुखिकरणमा खासगरी वित्तिय संघियता तथा राजस्व को अवधारणा, संविधानतः स्थानीय तहमा निक्षेपित अधिकारहरु, करका प्रकारहरु, कर संकलनका अभ्यासहरु र राजस्व सुधार कार्ययोजना दिग्दर्शनमा भएका प्रावधानहरुका बारेमा प्रस्तुती छलफल तथा समूह अभ्यासहरु भएका थिए । समूह कार्य संचालन गर्दा प्रत्येक समूहमा विषयगत अनुभव र कार्य जिम्मेवारीका हिसावले उपयुक्त सहभागीहरु समावेश गरिएको थियो । कार्यशालामा सहभागिहरुलाई निम्न चारवटा समूहमा विभाजन गरी समूह अभ्यास गराईएको थियो ।

समूह १ राजस्व का शिर्षकगत दर, दायरा तथा प्रक्षेपण

समूह २ कर राजस्व सुधार योजना

समूह ३ गैरकर राजस्व सुधार योजना (नयाँ क्षेत्र समेत)

समुह ४ राजस्व प्रशासन (आयको लगत अभिलेख तथा संकलन, संगठन र समन्वय)

यी समूह अभ्यासबाट आएका महत्वपुर्ण उपलव्धी, जनप्रतिनिधिहरुको भनाइ तथा सुझावहरु तपशील अनुसार प्रस्तुत गरिउको छ ।

गाउँपालिका अध्यक्ष राम बहादुर राई

- पालिकामा राजस्व का थप क्षेत्र पहिचान गर्नका लागि यस कार्ययोजना महत्वपूर्ण छ
- आर्थिक ऐनमा छुटेका बिषयहरु, राजस्व बढाउने उपायहरु र पालिका निर्भर हुने उपायहरु यस योजनाले उजागर गर्न सहयोग पुर्याउँछ । मध्यवर्ती क्षेत्रमा वन पैदावारको राजस्व निकुञ्जले उठाइरहेकोमा कसरी पालिकाले उठाई राजस्व को श्रोत बढाउन सकिन्छ भन्ने कुरा कार्य योजनामा समावेश हुनुपर्दछ ।
- एउटै वडामा ३/४ वटा सामुदायिक वन छन् जस्तै ३ नं. वडामा १० वटा सामुदायिक वन छन् ती समितीहरुको श्रोत पालिकाको विकासमा लगाउने किसिमको रणनीतिहरु पनि यस योजनाले समावेश गर्नेछ ।
- हाल पालिकाको सीमा मा कर्मचारी खटाउने जस्ता कार्य नगरिएकोले राजस्व चुहावट भइरहेकोले ती कुरामा कार्य योजनाले गर्नुपर्ने कामको खाका दिन सकोस
- पालिकाले बार्षिक २० लाख राजस्व उठाउने प्रक्षेपण गरेकोमा १४ लाख मात्र उठाउन सकेको छ यसबाट हामी कहाँ चुकिरहेका छौ र त्यसलाई कसरी सुधार गर्ने भन्ने कुरा योजनाले सम्बोधन गर्नेछ ।

समूह प्रस्तुतिकरणमा सहभागीबाट ब्यक्त बिचार

समूह नं. १

- सम्पत्ती कर न्यूनतम रु ६२।६० छ, सबैले त्यही मात्र तिरेको छ ।
- ब्यक्तिगत घटना दर्ता, प्रतिलिपी शुल्क हाल रु ५०० बाट ७५० पुर्याउने भन्ने छ तर संघिय कानून को ब्यवस्था रु ५०० सँग बाझिएको छ ।
- संघ संस्था दर्ता नविकरण र सिफारिस शुल्क हाल १७४३ बाट बढाई दर्ता शुल्क २५००, नविकरण २००० र सिफारिस दस्तुर १५०० पुर्याउनु पर्दछ ।

समूह नं. २

- हाल एकिकृत सम्पत्ती कर रहेकोमा अव कार्यदल बनाई सम्पती कर कार्यविधी बनाउने
- भूमि करलाई बजार, आवास क्षेत्र छुटयाएर छुट्टाछुट्टै दर निर्धारण गर्ने
- ब्यवशाय कर अझ ब्यवस्थित गर्ने
- मकालु वरुण राष्ट्रिय निकुञ्ज सँग समन्वय गरी जडिवुटीको कर संकलन गर्ने
- विज्ञापन कर ब्यवस्थित गर्ने

समूह नं. ३

- बहाल विटौरी कर को दर कम गरी दायरा बढाउनु पर्दछ
- गोसखाना आदिबाट कर उठाई ब्यवस्थित गर्ने रणनीति बनाउने

- पार्किङ्ग शुल्क दैनिक उठाउने
- मनोरञ्जन कर उठाउने
- पूर्वाधार सेवा शुल्क उठाउने
- संघ संस्था दर्ता कार्यविधी बनाई दर्ता, नविकरण दस्तुर तोकी कार्यान्वयन गर्ने
- फोहोर मैला ब्यवस्थापन शुल्क संकलन गर्न सकिने
- न्यायिक उजुरी दर्ता शुल्क संकलन गर्न सकिने

समूह नं. ४

- राजस्व सुधार नीति र कानून बनाउनु पर्दछ (नीतिगत ब्यवस्थामा सुधार)
- विज्ञ सहित संलग्न भएको राजस्व परिचालन समिती र कार्यदल बनाउने

- पालिकामा राजस्व शाखा र वडास्तरमा राजस्व उपशाखा बनाई दरवन्दी र कर्मचारी व्यवस्थापन गर्ने ।
- निर्माण भएका संस्था दर्ता, आर्थिक ऐन जस्ता नीति निर्देशिकाहरु प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्ने
- हाल बर्षमा १ पटक मात्र बस्ने गरेको राजस्व परामर्श समितिको बैठक नियमित बसी अझ सक्रिय हुने

- राजस्व क्षमता अभिबृद्धीका लागि जनप्रतिनिधी र कर्मचारीलाई तालिम करदाताहरुका लागि करदाता शिक्षा कार्यक्रम संचालन गर्ने
- ई पेमेन्ट, सफ्टवेयर जस्ता नयाँ प्रविधी प्रयोय गर्ने ।

१.४.३ तेस्रो चरणः तथ्यांक तथा सूचना संकलन र विश्लेषण

स्थानीय तहको राजस्व सुधार कार्ययोजना सम्बन्धी दीग्दर्शन २०७६ मा व्यवस्था भए अनुसारको सूचना संकलन फारम प्रयोग गरी आवस्यक सूचनाहरु संकलन र विश्लेषण गरिएकोछ । सूचना संकलन फारमको नमुना अनुसुचीमा दिईएकोछ । सूचना संकलनका मुख्य क्षेत्रहरु निम्न अनुसार रहेका छन्ः

- राजश्व प्रशासनको वर्तमान अवस्था
- राजस्व परिचालनका लागि अबलम्बन गरिएका नीतिगत व्यवस्थाहरु
- कम्तीमा विगत तीन आर्थिक वर्षहरुको अनुमानित तथा यथार्थ आय विवरण
- आन्तरिक आयका स्रोत, आधार क्षेत्र तथा दर सम्बन्धी विस्तृत विवरण
- आन्तरिक आय संकलनको संभावित नयाँ क्षेत्रहरु सम्बन्धी तथ्यांक तथा सूचना
- राजश्व सुधारका लागि गर्नुपर्ने कार्यहरु तथा सोको जिम्मेवारी आदि ।

१.४.४ चौथो चरणः राजश्व सुधार कार्ययोजना तयारी तथा राजश्व प्रक्षेपण

क. तथ्याङ्क विश्लेषण तथा मस्यौदा कार्ययोजना तयारी

समूहगत छलफल, अध्ययनबाट प्राप्त तथ्यांक तथा सूचनाहरूलाई विभिन्न तथ्यांकीय औजारहरू तथा विधिहरूको प्रयोग गरी विश्लेषण गरिएको छ । यसरी विभिन्न विधिहरूबाट विश्लेषण गरी प्राप्त नतिजा तथा जानकारीहरूलाई तालिकामा प्रस्तुत गरी राजस्व सुधार कार्य योजनाको प्रारम्भिक मस्यौदा तयार गरिएको थियो ।

ख. मस्यौदा कार्ययोजना सम्बन्धित पक्ष समक्ष पेश

मस्यौदा प्रतिवेदन कार्यक्रमका मुख्य सरोकारपक्ष सिलीचोङ गाउँपालिका समक्ष आवश्यक सुझाव तथा सल्लाहका लागि पेश गरिएको थियो ।

ग. अन्तिम कार्यशाला गोष्ठीको आयोजना

गाउँपालिकाको आयोजनामा मिति २०७९।०२।३१ गते "राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमा" को मस्यौदा प्रतिवेदन प्रस्तुति तथा सुझाव संकलनका लागि एक दिने कार्यशाला संचालन गरिएको थियो । उक्त कार्यक्रममा गाउँपालिकाका अध्यक्ष, कार्यपालिकाका सदस्यहरु, कर्मचारीहरू, राजनीतिक दलका प्रतिनिधिहरू, राजस्व परामर्श समितिका सदस्यहरु लगायतका सहभागि रहेका थिए । कार्यक्रममा प्राविधिक टोलीको तर्फबाट मस्यौदा प्रतिवेदनका मुख्य विषयवस्तुहरू प्रस्तुत गरिएको थियो । प्रस्तुतिका विषयवस्तुहरू उपर विस्तृत रुपमा छलफल भएको थियो र सहभागीहरूबाट प्राप्त सुझावहरू संकलन गरिएको थियो ।

घ. अन्तिम प्रतिवेदनको तयारी र हस्तान्तरण

कार्यक्रमका मुख्य सरोकारवाला पक्षहरूले मस्यौदा प्रतिवेदन अध्ययन गरी सुझाव तथा सल्लाहहरू प्रदान गर्नुभएको थियो । त्यसैगरी मस्यौदा प्रस्तुति तथा छलफल कार्यक्रमबाट पनि विभिन्न सुझाव तथा सल्लाहहरू प्राप्त भएको थियो । यसरी प्राप्त सान्दर्भिक सुझाव तथा सल्लाहहरूलाई प्रतिवेदनमा समावेश गरी यो अन्तिम अध्ययन प्रतिवेदन तयार गरी गाउँपालिका तथा मुख्य मन्त्रीको कार्यालय अन्तर्गत प्रदेश प्रशिक्षण केन्द्र झापा समक्ष पेश गरिएको छ ।

१.५ योजना तर्जुमाका सीमाहरु

विद्यमान ऐन कानुन अनुसार स्थानीय तहहरुलाई निक्षेपित राजस्व अधिकारहरुका आधारमा यो कार्ययोजना तयार गरिएको छ । गाउँपालिकाको राजस्व सुधार कार्य योजना क्षेत्र व्यापक रहेको भए तापनि सीमित स्रोत साधन, प्रयाप्त सूचनाहरुको अभाव, सीमित समयका कारण यस अध्ययनका सीमाहरू देहाय अनुसारका रहेका छन्:

- अध्ययन तथा विश्लेषण कार्य प्रमुख रुपमा कार्यालयको अभिलेख, दस्तावेज प्रतिवेदन तथा द्वितीय स्रोतहरूबाट प्राप्त तथ्याङ्क तथा सूचनाहरूलाई आधार लिइएको छ । यसका अतिरिक्त गाउँपालिकाका सम्बन्धित प्रतिनिधिहरू, कर्मचारीहरू तथा अन्य सरोकार पक्षहरूसंग भएको छलफलबाट प्राप्त सूचनाहरूमा आधारित छ ।
- गाउँपालिकाको आन्तरिक आय तथा स्रोत परिचालन सम्बन्धी अध्ययनको लागि उपलब्ध गराइएको फाराम अनुसार प्राप्त तथ्याङ्कहरू विभिन्न कार्यालयहरूको अभिलेख तथा आंशिक स्थलगत अध्ययनवाट संकलन गरिएको छ । तथ्यांक संकलनको लागि विस्तृत स्थलगत सर्भेक्षण कार्य भएको छैन ।

- मकालु बरुण राष्ट्रिय निकुञ्जको मध्यवर्ती र आधार क्षेत्रमा यो पालिका अवस्थित भएकाले निकुञ्जले उठाउने गरेको शुल्क तथा दोहोरो अधिकारका रुपमा उल्लेख भएका करका क्षेत्रहरु यस योजनामा समावेश गरिएको छैन।
- गाउँपालिकाको जनसंख्या तथा आर्थिक गतिविधिमा हुने वृद्धि, पालिकाको सेवामा हुने वृद्धि र नागरिक सन्तुष्टिमा हुने वृद्धि, मूल्यांकन दरमा हुने वृद्धि तथा राजस्व का दरको पुनरावलोकन आदि कृयाकलापहरूले भविश्यको राजस्व संकलनमा असर गर्ने भए तापनि यी तथ्यांकहरू उपलब्ध नभएकाले आय प्रक्षेपणमा आधार लिन सकिएको छैन ।
- यो सिलीचोङ गाउँपालिकाको ३ बर्षे राजस्व सुधार कार्ययोजनाको रुपमा सिमित रहेको छ ।

परिच्छेद-दुईः गाउँपालिकाको संक्षिप्त परिचय

२.१ परिचयः

२.१.१ नामाकरण तथा भौगोलिक अवस्थिति

सिलीचोङ गाउँपालिका नेपालको संबिधान अनुसार राज्य पुनसंरचना हुँदा संखुवासभा जिल्लाका सुदुर पुर्वोत्तरका साविक सिसुवाखोला, बाला, माङ्तेवा, ताम्कु र याफु गाउँ विकास समिति समावेश गरी गठन भएको हो । भौगोलिक रुपमा विकट भए तापनि सामाजिक, साँस्कृतिक र रहनसहनले भरिपूर्ण यस गाउँपालिका वातावारणीय दृष्टिकोणले बसोबासको लागि उत्कृष्ट रहेको छ । यस क्षेत्रमा पर्ने रमणीय सिलीचोङ हिमालको नामबाट यस गाउँपालिकाको नाम सिलीचोङ रहन गएको हो । ५ वटा वडाहरु र ५०१.८९ वर्ग कि.मी. क्षेत्रमा फैलिएको यस गाउँपालिकाको सिमाना तथा नक्शा देहाय अनुसार रहेकोछ सिमानाः

पूर्वः चिचिला र मकालु गाउंपालिका

पश्चिम : सोलुखम्बु जिल्ला

उतर : मकालु गाउंपालिका

दक्षिण : भोजपुर जिल्ला

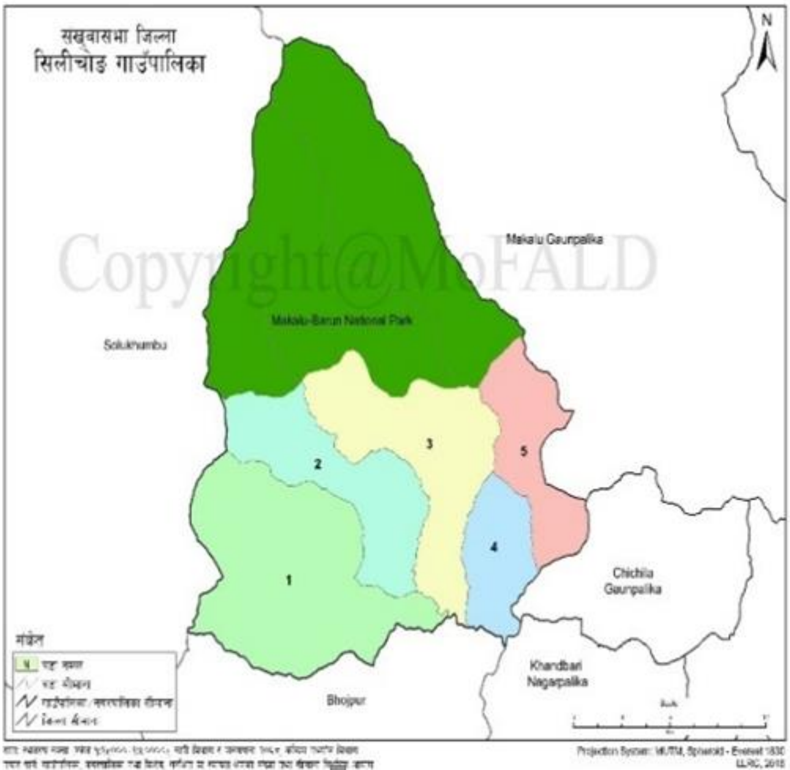

चित्र नं. १ सिलीचोङ गाउँपालिकाको नक्शा

यस गाउंपालिकाको दक्षिण सीमानामा अरूण नदी पर्दछ भने मुख्य नदीको रुपमा संखुवा खोला रहेको छ । यस पालिकाको पूर्ण भू-भाग मकालु वरुण राष्ट्रिय निकुन्जको मध्यवर्ती क्षेत्रमा पर्दछ । यस पालिकाको उतरी सीमानामा चाम्लाङग, दिग्लिंग, संखुवासीर र नौलेख जस्ता रमणीय हिमालहरु रहेकाछन् ।यो गाउँपालिकाको केन्द्र ताम्कु समुद्री सतहबाट करिब २५०० मि. उचाईमा रहेको छ भने भौगोलिक अवस्थिति २७॰२६' उत्तरी अक्षांश देखि २७॰४३' सम्म र ८६॰५६' पूर्वीदिशान्तर देखि ५७॰११' पूर्वी देशान्तरसम्म फैलिएर रहेको छ।

२.१.२ जनसांख्यिक अवस्था

यस गाउंपालिका क्षेत्रभित्र हिन्दु, बौद्ध, क्रिस्चियन र किरात धर्मका मानिसहरुको बसोवास रहेको छ । यस क्षेत्रभित्र दशैं, तिहार,साउने संग्क्रान्ति, संसारी पूजा, ल्होसार, चाक्चाकुर, उधौली, उभौली , भूमी पुजा, आइतवारे पूजा लगायतका चाडपर्वहरु मनाउने गरिन्छ । विविध चाडपर्वहरु यस क्षेत्रको परिचायक भए पनि मुख्य रुपमा

कुलुङ, मेवाहाङ, थुलुङ, दुमी, चाम्लिङ, खालिङ, साम्पाङ र बान्तवा जाति लगायत शेर्पा, तामाङ, विस्वकर्मा र दमाई जातिहरुको वाहुल्यता रहेको छ । यस गाउँपालिकामा क्षेत्री र ब्राहमण जातिहरू भने नगन्य रुपमा रहेका छन् ।

क. तालिका नं १.वडा अनुसार जनसंख्या वितरणः

वडा नं.	क्षेत्रफल	परिवार संख्या	महिला संख्या	पुरुष संख्या	जम्मा जनसंख्या	जनघनत्व	मुख्य बस्ति
१	१०४.९९	५७१	१३४५	१४१९	२७७४	२६.४२	सिसुवा
२	८१.८९	५२०	१४०१	१४७३	२८७६	३५.१२	बाला
३	१५५.१४	५७८	१३२८	१४०६	२७३४	१७.६२	ताम्कु
४	२८.२६	४१६	१०२२	११०६	२१२८	७५.३०	माङतेवा
५	१३१.६१	२३६	५९३	५८१	११७४	८.९२	याफु
जम्मा	५०१.८९	२३२१	५९९५	५६९१	११६८६	२३.२८	

स्रोतः गाउँ पार्स्वचित्र, सिलीचोङ

ख. तालिका नं. २. जातीय आधारमा जनसंख्याको विवरण

क्र.सं.	जातजाती	जम्मा जनसंख्या	प्रतिशत	कैफियत
१	कुलुङ	७४०१	६३.३३	
२	मेवाहाङ	२०१४	१७.२३	
३	राई	८९४	७.६५	
४	विश्वकर्मा	३१६	२.७०	
५	तामाङ	२३८	२.०४	
६	क्षेत्री	२०२	१.७३	
७	शेर्पा	१७२	१.४७	
८	अन्य	४४९	३.८५	
जम्मा		११६८६	१००	

स्रोतः गाउँ पार्स्वचित्र, सिलीचोङ

२.१.३ सडक यातायात तथा पूर्वाधार विकासको अवस्था

सडक यातायात सुविधाको दृष्टिकोणले हेर्दा यो गाँउपालिका निकै दुर्गम देखिन्छ । गाँउपालिका भित्र कुल करिव १२० किमि ग्राभेल तथा धुले सडक रहेको छ । जिल्ला सदरमुकाम खाँदबारीसँग कच्चि सडक मार्फत जोडिएको भए तापनि अरुण नदीमा मोटरेबल पुल निर्माण नभएकाले सिधा सम्पर्क हुन सकेको छैन । संखुवा खोलामा समेत पुल निर्माण नभएकाले यहाँको सडक यातयात वारी र पारी भिन्नाभिन्नै सवारी साधन प्रयोग गरि संचालनमा रहेको छ साथै यी सवै सडकहरु मौसमी मात्र हुन् । त्यसैले यस गाँउपालिका सडक यातयातको सुविधाको दृष्टिकोणले धेरै पछाडी रहेको छ । खानेपानी, सञ्चार, शिक्षा, स्वास्थ्य लगायत बजारको पहुँचमा क्रमश बृद्धि भईरहेको पाईन्छ ।

२.२ मानव संसाधनको अवस्था

नवगठित गाउँपालिकाको पहिलो निर्वाचनबाट निर्वाचित जनप्रतिनिधिहरू मार्फत् गाउँपालिकाको कार्य संचालन हुँदै आईरहेको छ । यस गाउँपालिकामा रहेका ५ वटा वडामा निर्वाचित तथा मनोनित सदस्यहरु सहित जम्मा २९ जना गाउँसभा सदस्यहरु रहेका छन् । त्यसैगरी गाउँ कार्यपालिकाको दैनिक कार्यसम्पादनका लागि विभिन्न विषयगत क्षमता सहित अधिकृत तथा सहायक स्तरका कर्मचारी कार्यरत छन् । समावेशीकरणको हिसावले जनप्रतिनिधी तथा कर्मचारीहरुको विवरण निम्न तालिका अनुसार रहेको छ ।

तालिका ३ः जनप्रतिनिधीहरुको विवरण

विवरण	महिला	पुरुष	दलित	जनजाती	अन्य	जम्मा
जनप्रतिनिधी	११	१८	५	२३	१	२९

यस गाउँपालिकामा प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत लगायत तपशील अनुसारका कर्मचारीहरु कार्यरत रहेकाछन् ।

तालिका ४ः गाँउपालिकाका कर्मचारीहरुको विवरण

क्र.स.	पद	संख्या
१	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत	१
२	प्रशासन अधिकृत	१
३	लेखापाल	१
४	ईन्जिनियर	१
५	कृषि अधिकृत	१
६	शिक्षा शाखा प्रास	१
७	पशु विकास प्रास	४
८	पशु अधिकृत (छैठौ)	१
९	नरसिङ अधिकृत	१
१०	सूचना प्रविधी अधिकृत	१
११	रोजगार संयोजक	१
१२	मेडिकल अधिकृत	१
१३	एम. आई. एस. अपरेटर	१
१४	सब ईन्जिनियर	९
१५	जनस्वास्थ्य अधिकृत छैठौं	२
१६	हेल्थ असिस्टेण्ट	३
१७	स्टाफ नर्स	२
१८	अहेव	१०
१९	अनमी	१०
२०	स्वास्थ्य सम्बन्धी अन्य प्राविधिक कर्मचारी	५
२१	कार्यालय सहयोगीहरु	१६
जम्मा		**७३**

२.९ गाउँपालिकाको भौतिक सम्पत्तिको अवस्था

सिलीचोङ गाँउपालिकाको कार्यालय वडा नं ३ ताम्कुमा रहेको छ । गाँउपालिकाको आफ्नै भवन निर्माण हुने क्रममा रहेकोछ । पालिकाको कार्यालय भवन निर्माण सम्पन्न भईनसकेकाले हाल वडा नं. ३ को वडा कार्यालयमा पालिकाको कार्यालय रहेको छ । वडा कार्यालय भवन, सामुदायिक स्वास्थ्य ईकाई भवन, पशुसेवा केन्द्र भवन, कृषि सेवा केन्द्र र कृषि सेवा शाखा भवन गाँउपालिकामा रहेका महत्वपूर्ण सरकारी भवनहरु हुन । गाँउपालिकाको सम्पतिको विवरण तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छः

तालिका ५ः गाँउपालिकाको अचल सम्पतिको विवरण

क्र.स.	विवरण	एकाई
१	वडा कार्यालय भवन	४
२	स्वास्थ्य कार्यालय भवन	४
३	बाह्य खोप केन्द्र/स्वास्थ्य ईकाई भवन	५
४	स्वामित्वमा रहेको जम्मा जग्गा	३७ रोपनी
५	व्याक हो लोडर	१ थान
६	एम्बुलेन्स	१ थान
४	मोटरसाईकल	१२ थान

परिच्छेद–तीनः स्थानीय तहको राजस्व अधिकार तथा आय सम्भाव्यता

प्रचलित कानुनी व्यवस्था अनुसार गाँउपालिकाको आन्तरिक आय परिचालनको सम्भाव्यतालाई तलको उपखण्डहरुमा शीर्षकगत रुपमा विश्लेषण गरिएको छ । यसबाट गाँउपालिकाको आन्तरिक आय परिचालनको विद्यमान अवस्था तथा सम्भावनाको विस्तृत विश्लेषण भई पहिचान गरिएको मुद्दाहरूलाई राजस्व सुधार कार्ययोजनाले संवोधन गर्ने विश्वास लिइएको छ ।

३.१ राजस्व अधिकार सम्बन्धी कानुनी व्यवस्था

नेपालको संविधानले स्थानीय तहलाई निम्नानुसारको राजस्व अधिकारको व्वस्था गरेको छः

- सम्पति कर
- भूमिकर (मालपोत)
- घर बहाल कर
- सवारी साधन कर
- व्यवसाय कर
- मनोरन्जन कर
- सेवा शुल्क दस्तुर
- घर जग्गा रजिष्ट्रेशन शुल्क
- पर्यटन शुल्क
- विज्ञापन कर
- दण्ड जरिवाना

संघीय कानुन (स्थानीय सरकार संचालन ऐन, २०७४) अनुसार स्थानीय तहलाई निम्नानुसार आय संकलन गर्ने अधिकार प्रदान गरेको छ ।

क) गाँउपालिकाको एकल अधिकार

अ) कर

- <u>सम्पत्ति कर:</u> आफ्नो क्षेत्रभित्रको घर र घरजग्गामा घर र सो घरले चर्चेको जग्गामा सम्पत्ति कर लगाई बाँकी जग्गा र घर नभएका अन्य जग्गामा भूमीकर (मालपोत) लगाउनु पर्ने । "घरले चर्चेको जग्गा" भन्नाले घरले ओगटेको जग्गाको क्षेत्रफल र अधिकतम सो क्षेत्रफल बराबरको थप जग्गासम्म पर्ने । (आर्थिक ऐन, २०७५ र केही नेपाल ऐनलाई संसोधन गर्न बनेको ऐन, २०७५ वाट संशोधित व्यवस्था)
- <u>भूमि कर (मालपोत);</u> आफ्नो क्षेत्रभित्रको जग्गामा त्यस्तो जग्गाको उपयोगका आधारमा लगाउने । तर, सम्पत्ति कर लगाएको अवस्थामा भूमिकर (मालपोत) लगाउन नपाइने । (आर्थिक विधेयक २०७५ बाट संशोधित व्यवस्था)
- <u>घर जग्गा बहाल कर:</u> कुनै व्यक्ति वा संस्थाले भवन, घर, पसल, ग्यारेज, गोदाम, टहरा, छप्पर, कारखाना, जग्गा वा पोखरी पूरै वा आंशिक तवरले बहालमा दिएकोमा ।
- <u>व्यवसाय कर:</u> पूँजीगत लगानी र आर्थिक कारोबारको आधारमा ।
- <u>सवारी कर:</u> टाँगा, रिक्सा, अटोरिक्सा, विद्युतीय रिक्सामा ।
- <u>जडिबुटी, कवाडी र जीवजन्तु कर:</u> आफ्नो क्षेत्रभित्र उन, खोटो, जडीबुटी, बनकस (खर), कवाडी माल, जीवजन्तुको हाड, सीङ, प्वाँख, छालाको व्यवसायिक उपयोग गरे बापत ।

आ) शुल्क

- <u>बहाल बिटौरी शुल्कः</u> आफुले निर्माण, रेखदेख वा संचालन गरेको हाट, बजार वा पसल वा सरकारी जग्गामा बनेका संरचनाको उपयोग बापत ।
- <u>पार्किङ् शुल्कः</u> आफ्नो क्षेत्रभित्र कुनै सवारीलाई पार्किङ् सेवा उपलब्ध गराए बापत ।

इ) सेवा शुल्क

- आफ्नो क्षेत्रभित्र संचालनमा रहेका केवलकार, ट्रेकिङ्ग, कायकिङ्ग, बंजी जम्प, जिपफ्लायर, प्याराग्लाइडिङ्ग आदि मनोरंजन तथा साहसी खेलकुद सम्बन्धी सेवा वा व्यवसायमा ।
- आफुले निर्माण, संचालन वा ब्यवस्थापन गरेका स्थानीय पूर्वाधार वा उपलब्ध गराएको देहायको सेवामा *(खानेपानी, बिजुली, धारा, अतिथि गृह, धर्मशाला, पुस्तकालय, सभागृह, फोहरमैला व्यवस्थापन, सरसफाई, ढल निकास, सडक बत्ति, शौचालय, पार्क, पौडी पोखरी, व्यायामशाला, पर्यटकीय स्थल, हाटबजार, पशु वधशाला, शवदाह गृह, धोविघाट, सडक, वसपार्क, पुल आदि)*
- अचल सम्पत्ति वा अन्य कुनै विषयको मूल्यांकन सेवा शुल्क ।
- सिफारिश सम्बन्धी कुनै सेवा शुल्क ।

ई) दस्तुर

- दर्ता, अनुमति तथा नवीकरण दस्तुरः
  - एफएम रेडियो संचालन, "घ" वर्गको निर्माण इजाजत पत्र, विद्यालय स्थापना, स्थानीय स्तरका व्यापारिक फर्म, सहकारी, प्राविधिक शिक्षा तथा व्यवसायिक तालिम, ट्युसन, कोचिङ, औषधि पसल, प्लटिङ्ग ।
  - ढुङ्गा, गिट्टी, वालुवा, माटो, खरीढुङ्गा, स्लेटजस्ता वस्तुको सर्भेक्षण, उत्खनन् तथा उपयोग
- नक्सा पास दस्तुर
- पंजीकरण व्यवस्थापन दस्तुर
- वडामार्फत् गरिने सिफारिश तथा प्रमाणित दस्तुर

उ) बिक्री गर्न सक्ने (केहि नेपाल ऐनलाई संसोधन गर्न बनेको ऐन २०७५ बाट संसोधित व्यवस्था)

- गाउँपालिकाले आफ्नो क्षेत्रभित्र वातावरणीय प्रभाव मूल्यांकन तथा प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षणबाट तोकिएको परिमाणमा स्लेट, ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा एवम् माटोजन्य वस्तुको बिक्री गर्न सक्ने ।
- गाउँपालिकाले आफ्नो क्षेत्रभित्रको सार्वजनिक तथा ऐलानी जग्गामा रहेको काठ दाउरा, जराजुरी, दहत्तर बहत्तर आदिको बिक्री गर्न सक्ने ।
- यस्तो बिक्रीबाट प्राप्त रकम गाउँपालिकाको संचित कोषमा जम्मा गर्नुपर्ने ।

ऊ) सामुदायिक वनबाट आय प्राप्त गर्ने

- सामुदायिक वन उपभोक्ता समितिले वन पैदावार बिक्री तथा उपयोग सम्बन्धी आफ्नो वार्षिक कार्ययोजना बनाई गाउँपालिकाबाट स्वीकृत गराउनु पर्ने ।

- वन पैदावारको बिक्री वापत प्राप्त हुने रकमको दश प्रतिशत रकम सम्बन्धित गाउँपालिकाको संचित कोषमा जम्मा गर्नुपर्ने ।

ख) प्रदेश तथा संघीय कानून अनुसार प्राप्त हुने दफा (दफा ११ (४)

- प्राकृतिक स्रोत साधन र सेवा शुल्क रोयल्टी
- खनिज पदार्थको उत्खनन् रोयल्टी
- सामुदायिक वनको संचालन व्यवस्थापनबाट प्राप्त रोयल्टी
- पानी घट्ट, कुलो पैनी जस्ता सेवाबाट प्राप्त रोयल्टी
- प्राकृतिक स्रोत साधन र सेवा शुल्क रोयल्टी
- खनिज पदार्थको उत्खनन् रोयल्टी
- सामुदायिक वनको संचालन ब्यवस्थापनबाट प्राप्त रोयल्टी
- पानी घट्ट, कुलो पैनी जस्ता सेवाबाट रोयल्टी
- खानेपानी महसुल
- स्थानीय साना सतह तथा भूमिगत सिंचाई सेवा शुल्क
- स्थानीय स्तरमा जडीबुटी तथा गैरकाष्ठ वन पैदावार उत्पादन, संकलन, प्रशोधन र बजार ब्यवस्थापन
- जनरल अस्पताल, नर्सिङ्ग होम, निदान केन्द्र र स्वास्थ्य संस्थाको दर्ता, संचालन अनुमति
- स्थानीय सार्वजनिक यातायातको रुट अनुमति, नवीकरण
- इन्टरनेट सेवा, टेलीसेन्टर, केवल, तारविहिन टेलिभिजन प्रसारण अनुमति, नवीकरण
- स्थानीय तहका पत्रपत्रिकाको दर्ता

संघीय कानुन (अन्तर सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन २०७४) ले स्थानीय तहलाई निम्न अनुसार वित्तिय अधिकार प्रदान गरेको छः

१) एकल कर प्रशासन सम्बन्धी व्यवस्था (आर्थिक ऐन २०७५ बाट संशोधित व्यवस्था)

क) सवारी साधन करको दर प्रदेशले लगाउने र उठाउने । तर टाँगा, रिक्सा, अटोरिक्सा र विद्युतीय रिक्सामा सवारी साधन करको दर गाँउपालिका वा नगरपालिकाले लगाउने र उठाउने ।

ख) घरजग्गा रजिष्ट्रेशन शुल्कको दर प्रदेशले लगाउने र गाँउपालिका वा नगरपालिकाले उठाउने ।

ग) मनोरन्जन करको दर प्रदेशले लगाउने र गाँउपालिका वा गाँउपालिकाले उठाउने ।

घ) विज्ञापन करको दर गाँउपालिका वा नगरपालिकाले लगाउने र उठाउने ।

(ख), (ग) र (घ) बमोजिमको करबाट उठेको रकममध्ये ६० प्रतिशत रकम गाँउपालिका वा नगरपालिकाको संचित कोषमा जम्मा गरी ४० प्रतिशत रकम मासिक रुपमा प्रदेश संचित कोषमा जम्मा गर्नु पर्ने ।

ङ) प्रदेशले सवारी साधन कर करबाट उठेको रकम प्रदेश विभाज्य कोषमा जम्मा गर्नुपर्ने ।

- प्रदेश विभाज्य कोषमा जम्मा भएको रकम ६० प्रतिशत रकम प्रदेश सरकारलाई र ४० प्रतिशत स्थानीय तहलाई बाँडफाँट गरिने ।
- आयोगले निर्धारण गरेको आधार र ढाँचा बमोजिम प्रदेश सरकारले स्थानीय तहलाई बाँडफाँट गर्ने ।
- प्रदेशले मासिक रुपमा सम्बन्धित स्थानीय संचित कोषमा जम्मा गर्नुपर्ने ।

२) राजस्व बाँडफाँट

- नेपाल सरकारले संकलन गरको मूल्य अभिवृद्धि कर र अन्त शुल्कबाट संकलन भएको रकमको १५ प्रतिशत स्थानीय विभाज्य कोषमा जम्मा हुने ।
- आयोगले निर्धारण गरेको आधार र ढाँचा बमोजिम बाँडफाँट हुने ।
- स्थानीय संचित कोषमा मासिक रुपमा प्राप्त हुने ।
- प्राकृतिक स्रोतबाट प्राप्त हुने रोयल्टिको बाँडफाँड आयोगको सिफारिसमा प्राकृतिक श्रोतको उपयोगबाट प्रभावित हुने स्थानीय तहलाई २५ प्रतिशत
- प्राकृतिक स्रोतबाट प्राप्त हुने रोयल्टी वार्षिक रुपमा प्राप्त हुने

३) अनुदान

- <u>वित्तीय समानीकरण अनुदानः</u> खर्चको आवश्यकता र राजस्व को क्षमताको आधारमा आयोगको सिफारिशमा संघ र प्रदेशबाट प्राप्त हुने ।
- <u>सशर्त अनुदानः</u> कुनै योजना कार्यान्वयन गर्न आयोगले तोकेको आधारमा संघ र प्रदेशबाट प्राप्त हुने ।
- <u>समपूरक अनुदानः</u> पूर्वाधार विकास सम्बन्धी कुनै योजना कार्यान्वयन गर्न योजनाको कुल लागतको अनुपातका आधारमा संघ र प्रदेशबाट प्राप्त हुने ।
- <u>विशेष अनुदानः</u> कुनै खास उद्देश्य र योजनाको लागि संघ र प्रदेशबाट प्राप्त हुने ।

४) वैदेशिक सहायता तथा आन्तरिक ऋण

- नेपाल सरकारको पूर्व स्वीकृति लिएर मात्र वैदेशिक अनुदान वा सहयोग लिन वा बैदेशिक अनुदान वा सहयोगमा योजना वा कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्न गराउन सक्ने ।
- नेपाल सरकारको सहमति लिएर मात्र वित्त आयोगले सिफारिस गरेको सिमाभित्र आन्तरिक ऋण लिन सक्ने ।
- नेपाल सरकारसँग मनासिव कार्यका लागि ऋण लिन सक्ने ।

उपरोक्त व्यवस्थाहरूले स्थानीय तहलाई प्राप्त हुन सक्ने आयका स्रोतहरूलाई व्याख्या गरेको छ । स्थानीय तहले कानून बमोजिम बाहेक आफ्नो अधिकार क्षेत्रमा कुनै कर लगाउन, उठाउन र ऋण लिन नपाउने व्यवस्था हुनुका साथै निम्न अनुसारका थप व्यवस्थाहरू रहेका छन् ।

- कर लगाउँदा राष्ट्रिय आर्थिक नीति, वस्तु तथा सेवाको ओसार पसार, पूँजी तथा श्रम बजार, छिमेकी प्रदेश तथा स्थानीय तहलाई प्रतिकुल असर नहुने गरी लगाउनु पर्ने (संवैधानिक ब्यवस्था) ।

- कर नलाग्नेः कूटनीतिक नियोग, कूटनीतिज्ञ, वैदेशिक ऋण वा सहायताबाट संचालित परियोजनाबाट हुने पैठारी, सामुहिक वा संयुक्त आवासको बिक्री नभएको स्टक, सामुहिक आवासको सार्वजनिक उपयोगको क्षेत्र ।
- सेवा शुल्क असुली कार्य आफै वा व्यवस्थापन करार वा सार्वजनिक निजी साझेदारीबाट गर्न सक्ने ।

३.२ गाउँपालिकाको आन्तरिक आय परिचालनको वर्तमान अवस्था

सिलीचोङ गाँउपालिकाले आर्थिक बर्ष २०७८/७९ को लागि आर्थिक ऐन जारी गरी स्थानीय सरकारको कर तथा शुल्कहरु निर्धारण गरेको छ । गाँउपालिकाको सोही ऐनको आधारमा सम्भाव्य आय शिर्षकहरूको परिचालन अवस्थाको विश्लेषण गरिएको छ । यसले गाँउपालिकामा सम्भावना भएका आय शिर्षकहरूको संभाव्यता, संकलनको अवस्था तथा दर निर्धारणको अवस्थालाई थप प्रस्ट पार्दछ ।

तालिका ६: गाँउपालिकाको आन्तरिक आय परिचालनको वर्तमान अवस्था

क्र.स.	आयका शिर्षकहरु	संभावना	दर	संकलन
क	**करतर्फ**			
१	एकीकृत सम्पति कर	√	√	√
२	भूमिकर (मालपोत)	√	x	x
३	सवारी कर (टाँगा, रिक्सा, अटोरिक्सा, ईरिक्सा)	x	x	x
४	घरजग्गा वहाल कर	√	√	√
५	व्यवसाय कर	√	√	√
६	जडिबुटी, कवाडी र जीवजन्तु कर	निकुञ्जको मध्यवर्ति क्षेत्र भएकाले दोहोरो अधिकार क्षेत्रभित्र परेकोले उठाउन नमिलेको		
७	विज्ञापन कर	√	√	x
८	मनोरन्जन कर	√	√	x
ख	**गैरकरतर्फ**			
१	स्लेट, ढुंगा, गिट्टी, वालुवा एवं माटोजन्य वस्तुको विक्री	निकुञ्जको मध्यवर्ति क्षेत्र भएकाले दोहोरो अधिकार क्षेत्रभित्र परेको		
२	वहाल विटौरी शुल्क	√	√	x
३	सरकारी सम्पतिको वहालबाट प्राप्त आय	√	√	√
४	पर्यटन शुल्क	√	√	x
५	अन्य विक्रीबाट प्राप्त रकम	x	x	x
६	सरकारी सम्पति (राजपत्र, पुस्तक, नक्शा, आदि) को विक्रीबाट प्राप्त आय	√	√	√
७	अन्य सेवा शुल्क तथा विक्री (पार्क, वनभोज स्थल, भू-टावर)	√	√	x
८	दहत्तर बहत्तर शुल्क	x	x	x
९	न्यायिक दस्तुर (न्यायिक समितिको समेत)	√	√	√
१०	अन्य प्रशासनिक शुल्क (बोलपत्र फाराम विक्री	√	√	√

क्र.स.	आयका शिर्षकहरु	संभावना	दर	संकलन
	समेत)			
११	पार्किङ शुल्क	√	√	x
१२	सिफारिस दस्तुर	√	√	√
१३	व्यक्तिगत घटना दर्ता विलम्व दस्तुर	√	√	√
१४	नाता प्रमाणित दस्तुर	√	√	√
१५	अन्य दस्तुर	√	√	√
१६	व्यवसाय रजिष्ट्रेशन दस्तुर	√	√	√
१७	अन्य राजस्व (माथिका शिर्षकमा नपरेका)			

गाउँपालिकामा उल्लेखित मध्ये करका शीर्षकतर्फ मालपोत र सम्पत्ति कर दुबै भिन्नाभिन्नै संकलन नगरी एकीकृत सम्पत्ति करको रुपमा संकलन भएको देखिन्छ । घरजग्गा वहाल करतर्फ न्यून असुली देखिएको छ । जडीबुटी, कवाडी र जीवजन्तु कर तथा स्लेट, ढुंगा, गिट्टी, वालुवा एवं माटोजन्य वस्तुको विक्री तथा निकासी लगायतका क्षेत्रमा स्थानीय तहले कर लगाउन सक्ने व्यस्था भए तापनि यो पालिका मकालु बरुण राष्ट्रिय नकुञ्जको मध्यवर्ती क्षेत्रभित्र पर्ने भएकोले निकुञ्जको कानुन बमोजिम निकुञ्जले नै उठाईरहेको अवस्था छ । सवारी करको दर निर्धारण गरिएको भएपनि संकलन भएको देखिदैन । ब्यवसाय कर लिइएको छ तर अझै प्रभावकारी बनाउनु पर्ने छ । त्यसैगरि गैरकर तर्फ सिफारिस दस्तुर, न्यायिक दस्तुर, प्रशासनिक शुल्क, नाता प्रमाणित दस्तुर र व्यवसाय रजिष्ट्रेशनमा शुल्क लगाउने गरिएको छ । वहाल विटौरी तर्फ र नक्शापासको व्यवस्थाको केहि संभावना रहेको छ ।

३.३ आन्तरिक राजस्व संकलनको प्रमुख क्षेत्र र सम्भावना विश्लेषण

३.३.१ स्थानीय कर राजस्व

क) सम्पति कर र मालपोत कर

हालको अवस्था

गाँउपालिकाको आर्थिक ऐन २०७८ को दफा २ मा "गाँउपालिकाको क्षेत्रभित्र अनुसूची (१) बमोजिम एकीकृत सम्पत्ति कर/घर जग्गा कर लगाईने र असुल उपर गरिनेछ भनी उल्लेख गरिएको छ । स्थानीय सरकार संचालन ऐन २०७४ को दफा ५५को २ को २०७५ मा भएको संसोधन अनुसार एकीकृत सम्पति करलाइ टुक्राएर जग्गाको उपयोग अनुसार सम्पति कर र मालपोत कर लिने व्यवस्था गरेको भए तापनि यस गाउँपालिकाले एकीकृत सम्पति कर मात्रै लगाइरहेको छ । उक्त आर्थिक ऐनको अनुसूची (१) मा घरजग्गाको मुल्य अनुसार करको दर निर्धारण गरिएको छ भने घरको बनौट अनुसार घरजग्गाको मूल्याङ्कन गर्ने विधि समेत उल्लेख गरिएको छ । घरजग्गाको एकिकृत सम्पतिको करको दर पहिलो एक लाखसम्म सम्पति हुनेले बार्षिक रु. ८० तिर्नपर्ने व्यवस्था रहेको छ भने अधिकतम २७००० सम्मको दर कायम गरिएको छ तर यहाँ ४५ लाखभन्दा माथि एकीकृत सम्पति कर दाखिला गर्ने करदाता रहेको देखिदैन । यहाँको जम्मा घरधुरी मध्ये एकीकृत सम्पति कर दाखिला गर्ने २३८० करदाता रहेको छ ।

संभावना

गाँउपालिकाको वस्तुस्थिति विवरण २०७५ अनुसार यस गाँउपालिकामा २३२१ घरधुरी रहेका छन् । विद्यमान कानुनी व्यवस्थाले घर र घरले चर्चेको जग्गा र अधिकतम सो जग्गा बराबरको थप जग्गामा मात्र सम्पत्ति कर लाग्ने व्यवस्था रहेको र बाँकी जग्गामा मालपोत कर लगाउन पर्ने हुँदा यस्तो कर असुली दरमा बृद्दि हुन सक्दछ भने असुल रकम घट्न सक्दछ ।यहाँ प्राय भवनहरु आर.सी.सी. नभइ सामान्य किसिमको भएकाले संरचनाको मुल्यांकन पनि धेरै माथि जान सक्ने देखिन्न ।

आर्थिक ऐन २०७८।०७९ मा पालिकाले आगामी आ.ब.को एकीकृत सम्पत्ति कर रु. ७१,६४,९७७। अनुमान गरेको छ । तर चालु आ.ब.मा उक्त शीर्षकमा रु. ८३७९११।मात्र संकलन भएको आधारमा अनुमान अनुसार कर संकलन नहुने देखिन्छ । त्यसैले सम्पत्ति कर सम्बन्धी नयाँ कानुनी व्यवस्था अनुसार एकीकृत सम्पत्ति करलाई छुट्याएर सम्पत्ति कर र मालपोत करको कार्यविधी बनाइ कार्यान्वयन गर्न र करको अनुमानित र यथार्थ संकलनको फरकलाइ कम गर्न एकीकृत सम्पत्ति करमा गरिएको अनुमानित रकम रु. ७१,६४,९७७ को ६० प्रतिशत रकम (४२,९८,९८६)लाइ सम्पत्ति करको कुल संभाव्य रकम मानिएको छ । यो अंकलाई शतप्रतिशत मान्दा हाल संकलित एकीकृत सम्पत्ति कर २० प्रतिशत मात्र रहेको छ ।यहि संभाव्य रकम र संकलित रकमलाई नै आधार मानी बार्षिक १० प्रतिशतले बृद्धि हुनेगरि अगामी तीन आ.ब.को सम्पत्ति कर प्रक्षेपण गरिएको छ । बाँकी ४० प्रतिशत रकम (२८६५९९०) अनुमानित रकमलाइ परिपुर्ती गर्ने गरि सम्पत्ति कर लगाउन नमिल्ने जग्गाहरुबाट मालपोत वा भूमीकर संकलन गर्न देहाय अनुसार प्रस्ताव गरिएको छ ।

क.सं.	करको प्रकार	आगामी तीन आर्थिक बर्षको प्रक्षेपण (न्युनतम लक्ष्यको प्रतिशत र रकम रु.)			
		२०७९।०८०	२०८०।०८१	२०८१।०८२	कुल संभावित रकम रु
		३0%	४0%	५0%	१00%
१	सम्पत्ति कर	१,२८९,६९५	१,७१९,५९४	२,१४९,४९३	४,२९८,९८६
२	मालपोत वा भूमीकर	८५९,७९७	१,१४६,३९६	१,४३२,९९५	२,८६५,९९०
	जम्मा	२,१४९,४९२	२,८६५,९९०	३,५८२,४८८	७,१६४,९७६

सुधारका पक्षहरु

सम्पत्ति कर कार्यान्वयनका लागि गाँउपालिकाले गर्नुपर्ने विषयहरु निम्नअनुसार रहेको देखिन्छः

- सम्पत्ति कर व्यवस्थापन कार्यविधी संसोधन गरी सम्पति कर र मालपोत कर लिने क्षेत्र छुटयाउने ।
- आर्थिक ऐनमा उल्लेखित करको दर सामान्य परिमार्जन गरी प्रगतीशिल दररेट बनाउने ।
- सम्पत्ति कर सम्बन्धी जनप्रतिनिधि तथा कर्मचारीहरुका लागि सचेतना तालिम संचालन गर्ने ।
- सम्पत्ति कर सम्बन्धी करदाताहरुलाई विभिन्न माध्यमहरुबाट सूचित गर्ने ।
- आवश्यक उपकरण तथा पूर्वाधार तयार गरी गाँउपालिका कार्यालय तथा सबै वडामा कम्प्युटरमा आधारित बिलिङ प्रणाली लागू गर्ने ।

- विद्युतीय भूक्तानी प्रणाली क्रमश लागू गर्ने (ईसेवा, खल्ति आदि)
- गाँउपालिकामा जग्गाको प्रकार अनुसार तथ्यांक नरहेको र दर पनि कायम नभएको हुनाले तथ्यांक लिने र त्यसको आधारमा दर कायम गर्ने ।
- पालिकाको निर्णय अनुसार सम्पत्ति कर लाग्ने बाहेकका अन्य जमीनको मालपोत कर अशुल गर्ने ।

ख) वहाल कर (घरजग्गा वहाल कर)

हालको अवस्था

गाँउपालिकाको आर्थिक ऐनले गाँउपालिका क्षेत्रभित्र कुनै व्यक्ति वा संस्थाले घर, भवन, पसल, ग्यारेज, गोदाम, छप्पर, सेड, जग्गा, पोखरी, पार्क, हलभाडा लगायतका संरचना आंशिक तवरले वा अन्य कुनै आम्दानी हुने गरी वहालमा दिईएकोमा वहाल अंकको १०% कर लाग्ने व्यवस्था गरेको छ । हालसम्म संस्थागत रुपमा वहालमा दिईएका घरहरुबाट र व्यवसाय संचालन गर्न बहालमा लिएको घरहरुबाट मात्र यो कर संकलन गरिएको भन्ने जानकारी गाँउपालिकासंगको छलफलमा प्राप्त भएको छ । गाँउपालिकाले आ.व. २०७७/७८ मा यस शीर्षकवाट रु. ४३३०० कर संकलन गरेको देखिन्छ ।

संभावना

यस गाउँपालिकाको मुख्य बजार क्षेत्रमा घर तथा जग्गाहरु बहालमा गएको देखिन्छ तर गाँउपालिका भित्र व्यवसायिक प्रयोजनको लागि ठूला भवनहरु भने छैनन । आवसीय प्रयोजनको लागि बनेका घरहरुमा नै व्यापारिक गतिविधिहरु भएको देखिन्छ । गाँउपालिकाले यथार्थ तथ्यांक लिइ ठाउँ अनुसार भाडा दर कायम गरी आम्दानीमा १०% वहाल कर लगाउदा वहाल कर असुलीमा बढोत्तरी हुनसक्ने देखिन्छ । आगामी तीन आर्थिक बर्षका लागि १० प्रतिशतले बृद्धि हुनेगरि घर जग्गा बहाल करमा निम्नानुसार प्रक्षेपण गरिएकोछ ।

क्र.सं.	आर्थिक बर्ष	प्रक्षेपित रकम रु.
१	२०७९।०८०	५०७१७
२	२०८०।०८१	५५७८८
३	२०८१।०८२	६१३६७

सुधारका पक्षहरू

- घर तथा जग्गा धनि र वहालवालाहरू बिचको वहाल सम्झौता अनिवार्य गर्ने ।
- घरजग्गा वहाल रकम मूल्यांकन गर्न संरचनाको प्रकार र स्थानको आधारमा प्रति वर्गफिटका दरले वहाल मूल्य निर्धारण गर्ने र सो वमोजिम वहाल रकम निर्धारण गरी कर संकलन गर्ने ।
- घरजग्गा वहाल कर संकलन कार्यविधि तर्जुमा गरी कार्यान्वयनमा ल्याउने।

ग) व्यवसाय कर

हालको अवस्था

गाँउपालिकाले आर्थिक ऐन २०७७ मार्फत् गाँउपालिका क्षेत्रभित्र व्यापार व्यवसाय वा सेवामा पूंजिगत लगानी र आर्थिक कारोवारका आधारमा आर्थिक ऐनको अनुसूचि (४) बमोजिम कर लगाउने व्यवस्था गरेको छ । आर्थिक ऐनमा ४६ वटा शीर्षक बनाई विभिन्न प्रकारका उद्योगहरुमा व्यवसाय करको दर निर्धारण गरेको छ । गाँउपालिकाले आर्थिक बर्ष २०७७/७८ मा व्यवसाय कर वापत रु २,४६,५३५ असुल गरेको देखिन्छ ।

संभावना

गाँउपालिकाको प्रोफायल २०७४ अनुसार यस गाँउपालिकामा ठूला स्तरका उद्योगहरु नभएतापनि स-साना स्तरका ९७ वटा सानातिना व्यवसायिक इकाईहरु रहेका छन् । त्यस बाहेक केही लघु तथा घरेलु स्तरमा कुटानी पिसानी मिल तथा अल्लो उत्पादन र प्रशोधन उद्योग समेत रहेका छन ।गाउँपालिकाको आर्थिक ऐन २०७७।०७८ अनुसार यहाँ दर्ता भएका सवै प्रकारका व्यवसायको संख्या ४८८ र उठ्न सक्ने संभाव्य रकम रु. ७६५७१३। उल्लेख भएको हुँदा यसै अंकलाई आधार मानी आगामी तीन आर्थिक बर्षका लागि तपशील अनुसार प्रक्षेपण र कुल संभाव्य रकम आँकलन गरिएको छः

करको प्रकार	आगामी तीन आर्थिक बर्षको प्रक्षेपण (न्यूनत्तम लक्ष्यको प्रतिशत र रकम रु)			
	२०७९।०८०	२०८०।०८१	२०८१।०८२	कुल संभावित रकम रु
करदाता संख्या	४८८	४९८	५१३	५३८
करदाता संख्या प्रतिशत	९०.६५	९२.४६	९५.२४	१००.००
व्यवसाय कर रकम रु.	३८२,८५७	४९७,७१३	६१२,५७०	७६५,७१३
कर रकम प्रतिशत	५०%	६५%	८०%	१००%

सुधारका पक्षहरू

गाँउपालिकाको व्यवसाय कर संकलनमा सुधार ल्याउन निम्न कार्यहरू गर्न प्रस्ताव गरिएको छः

- गाँउपालिकामा संचालित व्यवसायहरूको करको दर पुनरावलोकन गरी आर्थिक ऐनमा उल्लेख गर्ने।
- सबै व्यवसायीलाई व्यवसाय दर्ताको आहृान गर्ने तथा ब्यवसाय दर्ता र नविकरणका लागि घुम्ती शिविरलाई हरेक वर्ष निरन्तरता दिने ।
- एकै प्रकारको व्यवसायलाई व्यवसायमा भएको लगानी तथा कारोवारको आधारमा ठूला, मझौला र साना (क, ख, ग) वर्गमा वर्गीकरण गरी करको दरमा परिमार्जन गर्ने ।
- ब्यवसायीहरुमा कर तिर्न प्रोत्साहित गर्ने खालका कार्यक्रमहरु संचालन गर्ने ।
- कर शिक्षा कार्यक्रम संचालन गर्ने ।
- बढी कर तिर्ने व्यवसायीहरुलाई पुरस्कृत गरी प्रोत्साहन गर्ने ।
- कर भुक्तानी प्रणालीलाई बैंक मार्फत र अनलाईन गर्ने ।

३.३.२ गैर कर राजश्व

क) व्यवसाय रजिष्ट्रेशन दस्तुर (दर्ता तथा अनुमति दस्तुर)

हालको अवस्था

स्थानीय तहले एफएम रेडियो संचालन, घ वर्गको निर्माण इजाजत पत्र, विद्यालय स्थापना, स्थानीय स्तरका व्यापारिक फर्म, सहकारी, प्राविधिक शिक्षा तथा ब्यवसायिक तालिम, ट्युसन, कोचिङ, औषधि पसल, प्लटिङ्ग, ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा, नुन, माटो, खरीढुङ्गा, स्लेटजस्ता वस्तुको सर्भेक्षण, उत्खनन् तथा उपयोग आदि कार्य गर्नको लागि अनुमति दिन र सो बापत दस्तुर संकलन गर्न सक्छन् । गाँउपालिकाले आ.ब.२०७८।०७९ माघसम्मको आम्दानी प्रतिवेदन अनुसार यस शीर्षकमा २,४०,०००।आम्दानी गरेको छ । तर गाँउपालिकाले व्यवसाय दर्ता रजिष्ट्रेशन दस्तुर वापत हालसम्म कुनै रकम संकलन गरेको छैन ।

सम्भावना

गाउँपालिका क्षेत्रमा संचालनमा रहेका स्थानीय स्तरका व्यापारिक फर्म, घ वर्गको निर्माण इजाजत पत्र, कृषि तथा वनजन्य उद्योग, मर्मत संभार, सहकारी, बैंक, स्वास्थ्य सेवा, विद्यालय आदि अनुमति प्रमाणपत्र दिई नियमित गर्नुपर्ने तथा नयाँ संचालनमा आउन चाहनेलाई इजाजत र संचालन अनुमति दिंदा गाउँपालिकामा यस्ता व्यवसायिक कार्यहरु करिब १०० माथि रहेको अनुमान छ । यस आधारमा अगामी तीन बर्षको व्यवसाय रजिष्ट्रेशन दस्तुर तपशील अनुसार संकलन गर्न सकिने देखिन्छ ।

क्र.सं.	आर्थिक बर्ष	प्रक्षेपित रकम रु.
१	२०७९।०८०	२५५५५२।
२	२०८०।०८१	२८११०७।
३	२०८१।०८२	३०९२१८।

सुधारका पक्षहरू

- आर्थिक ऐनमा भएको रजिष्ट्रेशन शुल्कलाई सामान्य परिमार्जन गर्ने ।
- व्यवसाय रजिष्ट्रेशन दस्तुर कार्यविधी तयार गरी कार्यान्वयन गर्ने ।

ख) घर नक्शा पास दस्तुर

हालको अवस्था र सम्भावना

गाँउपालिकाको आर्थिक ऐन २०७७।०७८ मा घर नक्सापास दस्तुर प्रति वर्ग फिट पक्की घरको रु २ र कच्ची घरको हकमा रु. १ तोकीएको छ ।तर नक्सापासको प्रचलन व्यापक रुपले अघि बढन सकेको देखिंदैन । पालिकाका सबै वडाहरु नितान्त ग्रामिण प्रकृतिका रहेकोले उक्त वडाहरुमा घर तथा भवन निर्माण गर्दा नक्शापास सम्बन्धी व्यवस्थाको चेतना अभाव र गाँउपालिकाको कम पहुँचले गर्दा नक्शा पास बिनै घर निर्माण गर्ने चलन विद्यमान छ । गाँउपालिकाले हालसम्म घर नक्शा पास दस्तुर शिर्षकबाट रकम संकलन गरेको भने देखिदैन ।

यस गाँउपालिकामा विस्तारै आरसीसी संरचनाका घरहरु निर्माण हुन थालेको देखिन्छ । गाँउपालिकामा नक्शापास अनिवार्य नगरिएको भएतापनि विस्तारै नक्सापास गर्ने प्रवृतिलाइ प्रोत्साहित गर्न यसलाइ अनिवार्य बनाउन सकिने संभावना छ । घर नक्शापासको शुरुवात गर्दा पुराना घरहरु २३८० को सूचिकरणका लागि प्रति घर रु.२०० दस्तुर समेत संलग्न गरेर निम्नानुसार घर नक्शापास दस्तुर संकलन गर्न सकिने गरी तीन बर्षको प्रक्षेपण गरिएको छ ।

क्र.सं.	आर्थिक बर्ष	प्रक्षेपित रकम रु.	कैफियत
१	२०७९।०८०	२४०००।	
२	२०८०।०८१	३००००।	
३	२०८१।०८२	३००००।	
४	२०७९।०८०	४७६०००।	पुराना घर सूचिकरण शुल्क

सुधारका पक्षहरू

- घर अभिलेखीकरणका लागि सार्वजनिक सूचना जारी गरी सूचीकृत गर्ने
- मापदण्ड तथा कार्यविधिहरू बनाएर नक्सापास प्रावधान पूर्ण रुपमा लागु गर्ने ।
- घरको तल्ला, बनोट तथा किसिमका आधारमा दस्तुरको दर समयानुकुल परिमार्जन गर्ने ।
- गाँउपालिका गठन पूर्व वनेका घरहरूको अभिलेखीकरणको लागि दस्तुर आर्थिक ऐनमा समावेश गर्ने।
- नक्सापासको लागि मापदण्ड तथा कार्यविधि अनुसार भवन निर्माण भए नभएको अनुगमन गर्ने ।

ग) वहाल विटौरी शुल्क

हालको अवस्था

गाँउपालिकाले आफुले रेखदेख वा संचालन गरेको हाटवजार र सरकारी जग्गामा वनेका संरचनाको उपयोग गरेवापत बहाल विटौरी शुल्क लगाउन पाउने कानुनी व्यवस्था छ । तर गाँउपालिकाको आर्थिक ऐन २०७७।०७८ मा यस सम्बन्धी कुनै वयवस्था गरिएको छैन । गाँउपालिकाले आर्थिक बर्ष २०७६/७७ मा वहाल विटौरी शिर्षकबाट कुनै शुल्क संकलन समेत गर्न सकेको देखिदैन ।

संभावना

वडाहरुमा विस्तारै बढ्दै गरेका सानासाना बजार केन्द्र, सडक अधिकार क्षेत्रमा निर्माण गरिएका भवन र गर्न सकिने जग्गाहरुको प्रयोग गरि वहाल विटौरी शुल्क असुल गर्न सकिन्छ ।

सुधारका पक्षहरू

गाँउपालिकाको वहाल विटौरी शुल्कमा सुधारको लागि निम्नानुसार प्रस्ताव गरिएको छः

- गाँउपालिकाभित्र भएका सार्वजनिक वा सडक अधिकार क्षेत्र भित्रका जमिनको विवरण संकलन गर्ने।
- वहाल विटौरी शुल्कको दायराभित्र सार्वजनिक जग्गाको उपयोग र सरकारी जग्गामा बनेका संरचनाको उपयोग गरेवापत लाग्ने शुल्कलाई आर्थिक ऐनमा उल्लेख गर्ने ।

- संकलित विवरणका आधारमा वर्गीकरण गरी हाटबजार विटौरी शुल्कको दर निर्धारण गर्ने र सोही आधारमा संकलन गर्ने ।

घ) सिफारिश तथा प्रमाणित दस्तुर

हालको अवस्था

गाउँपालिकाले विभिन्न किसिमका सिफारिश तथा प्रमाणित दस्तुरको दर आर्थिक ऐन मार्फत निर्धारण गरी कार्यपालिकाको कार्यालय तथा वडा कार्यालयबाट संकलन गरिआएको छ । आर्थिक ऐन २०७७।०७८ मा विभिन्न ५२ किसिमका सिफारिस तथा प्रमाणित दस्तुरको दर निर्धारण गरेको छ । यस सिफारिसको दर अधिकतम रु.३००० (उद्योग ठाउसारी) देखि न्यूनतम रु १०० सम्म तोकिएको छ । गाँउपालिकाले सिफारिस, प्रमाणित र अन्य दस्तुर गरी आर्थिक बर्ष २०७६/७७ मा रु. १९००१५। रकम संकलन भएको देखिन्छ ।

सम्भावना

वर्तमानमा पालिका केन्द्र र वडाहरूले गर्ने विभिन्न सिफारिशको आधारमा नयाँ दररेट कयम गर्न सकिने संभावना रहेको छ । आगामी तीन आर्थिक बर्षका लागि सिफारिस, प्रमाणित र अन्य दस्तुरमा बार्षिक ५ प्रतिशतका दरले बृद्धि हुनेगरी तपशील अनुसार प्रक्षेपण गरिएको ।

क्र.सं.	आर्थिक बर्ष	प्रक्षेपित रकम रु.	कैफियत
१	२०७९।०८०	२०९४९२।	
२	२०८०।०८१	२१९९६६।	
३	२०८१।०८२	२३०९६४।	

सुधारका पक्षहरू

- विभिन्न किसिमका सिफारिश तथा दस्तुरहरूको वर्गीकरण गरी दस्तुरका दर निर्धारण गर्ने ।
- सिफारिश वा प्रमाणित गर्नु पूर्व दस्तुर तिरे नतिरेको प्रमाण समावेश गर्ने प्रणाली स्थापित गर्ने ।
- दस्तुर नबुझाएसम्म सम्बन्धित अधिकारीले सिफारिश वा प्रमाणित नगर्ने ।

ङ) सरकारी सम्पत्तिको बहाल र विक्रीबाट प्राप्त आय

हालको अवस्था र संभावना

आर्थिक बर्ष २०७७/७८ मा यस गाँउपालिकाले सरकारी सम्पतिको वहाल र विक्री शिर्षकबाट रु. १००,११०। आम्दानी गरेको देखिन्छ । आर्थिक ऐनमा राजपत्र, पुस्तक, नक्शा आदिको मूल्य भने तोकिएको छैन । गाउँपालिकाको स्वामित्वमा भएका सम्पत्तिहरू जस्तै व्याक हो लोडर, प्रोजेक्टर, राजपत्र, पुस्तक, नक्शा, बोलपत्र आदिको बहाल विक्रीका सम्बन्धमा आवश्यक तथ्यांक र दररेटहरु नभएकोले आगामी आर्थिक बर्षमा यी सवै पक्षलाइ ध्यान दिइ योजना बनाउन सकिने छ । हाल भईरहेको आम्दानीमा बार्षिक ५ प्रतिशतले बृद्धि हुनेगरी आगामी तीन आर्थिक बर्षका लागि देहाय अनुसार सरकारी सम्पत्तिको बहाल र विक्रीबाट प्राप्त आय प्रक्षेपण गरिएको छ ।

क्र.सं.	आर्थिक बर्ष	प्रक्षेपित रकम रु.	कैफियत
१	२०७९।०८०	११५६२७।	
२	२०८०।०८१	१२१४०८।	
३	२०८१।०८२	१२७४७९।	

सुधारका पक्षहरु

- गाउँपालिकाको स्वामित्वमा भएका र बहालमा लगाउन सकिने सम्पत्तिहरूको विवरण यकिन गरी सबै सम्पत्तिको बहाल रकमको दर आर्थिक ऐनमा समावेश गर्ने ।
- गाउँपालिकाको सम्पत्ति बहालमा लगाउने सम्बन्धमा कार्यविधि तर्जुमा गरी कार्यान्वयनमा ल्याउने ।
- कार्यविधिमा उल्लिखित शर्तहरू पालाना भए नभएको आवधिक रुपमा अनुगमन गर्ने ।

च) वन पैदावर, जडीबुटी तथा ढुंगा, गिटी, वालुवा, दहत्तर बहत्तर शुल्क

हालको अवस्था

गाँउपालिकाले आफ्नो क्षेत्रभित्र वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन तथा प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षणबाट तोकिएको परिमाणमा स्लेट, ढुंगा, गिट्टी, बालुवा एवम् माटोजन्य वस्तु बिक्री गर्न सक्ने प्रावधान छ । सिलीचोङ गाँउपालिकाको आर्थिक ऐन २०७८।०७९ मा जडीबुटी, ढुंगा, गिटि, वालुवा दहत्तर बहत्तर शुल्क सम्बन्धी उल्लेख गरिएको छ। तर आर्थिक बर्ष २०७७/७८ मा गाँउपालिकाले अनुमान र असुली गरेको छैन ।

सम्भावना

यो गाँउपालिका मकालु बरुण राष्ट्रिय निकुञ्जको मध्यवर्ती क्षेत्रभित्र अवस्थित भएकाले प्राकृतिक स्रोतहरुको उत्खनन, व्यवस्थापन तथा परिचालन राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण ऐन अनुसार हुने भएकाले गाउँपालिका आफैले मात्र यी क्षेत्रको राजस्व संकलन गर्न मिल्दैन । सामुदायिक वन उपभोक्ता समितिको कार्ययोजना स्वीकृत गर्ने र प्राप्त आम्दानीको १० प्रतिशत स्थानीय तहलाई बुझाउनुपर्ने व्यवस्था स्थानीय सरकार संचालन ऐनमा रहेको छ । त्यसैगरि राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण ऐन २०२९ को शंसोधन २०७५ को २५ क मा राष्ट्रिय निकुञ्ज, आरक्ष वा संरक्षण क्षेत्रले गरेको आम्दानीको रकममध्ये ३० दखि ५० प्रतिशत रकम स्थानीय तहसँग समन्वय गरि स्थानीय जनताको सामुदायिक विकासका लागि खर्च गर्न सक्ने प्रावधान रहेको हुँदा पालिकाले निकुञ्जसँग समन्वय गरी संचित कोषमा सामुदायिक विकासको बजेट ल्याउन सक्ने संभावना देखिन्छ ।

राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण ऐन, २०२९

<u>लालमोहर र प्रकाशन मिति</u>
२०२९।११।२८

<u>संशोधन गर्ने ऐन</u>

१.राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण (पहिलो संशोधन) ऐन, २०३१	२०३१।६।२०
२.राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण (दोस्रो संशोधन) ऐन, २०३९	२०३९।९।८
३.राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण (तेस्रो संशोधन) ऐन, २०४६	२०४६।६।११
४.न्याय प्रशासन ऐन, २०४८	२०४८।२।१६

✂१६ग. **<u>उपभोक्ता समिति</u>** : (१) राष्ट्रिय निकुञ्ज, आरक्ष, संरक्षण क्षेत्र वा मध्यवर्ती क्षेत्रभित्र ढलेको रुख, सुकेको काठ, दाउरा र घाँसको व्यवस्थापन गर्न सम्बन्धित संरक्षकले स्थानीय निकायसंग समन्वय गरी उपभोक्ता समिति गठन गर्न सक्नेछ ।

(२) उपदफा (१) मा लेखिएदेखि बाहेक उपभोक्ता समितिको अन्य काम, कर्तव्य र अधिकार तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

✂२५क.**<u>स्थानीय विकासको लागि खर्च गर्न सकिने</u>** : राष्ट्रिय निकुञ्ज, आरक्ष वा संरक्षण क्षेत्रले गरेको आम्दानीको रकम मध्ये तीस देखि पचास प्रतिशतसम्म रकम स्थानीय निकायसंग समन्वय गरी स्थानीय जनताको सामुदायिक विकासको लागि खर्च गर्न सकिनेछ ।

उपरोक्त व्यवस्था अनुसार प्राकृतिक स्रोतको परिचालनबाट राजस्व संकलनमा बढोत्तरी गर्न गाउँपालिकाले मकालु बरुण राष्ट्रिय निकुञ्जसँग आवस्यक समन्वय र सहकार्य गर्नपर्ने देखिन्छ ।

पार्कीङ् शुल्क, पर्यटन शुल्क, ट्रेकिङ, कायाकिंग, क्यानोइङ शुल्क, बन्जि जम्पिङ लगायतका शुल्कहरु उठाउन आ.ब. २०७८।०७९ को आर्थिक ऐनमा यी शीर्षकहरुमा दररेट कायम गरीएको छ तर गाउँपालिकाले हालसम्म ती शिर्षकमा कुनै किसिमको शुल्क लगाईएको छैन ।

उल्लेखित लगायत आन्तरिक आय बृद्धि गर्न सकिने क्षेत्रहरुमा स्थानीय पर्यटन शुल्क, पुर्वाधार उपयोग शुल्क, फोहोरमैला व्यवस्थापन शुल्क जडिबुटी चिराइतो, अलैची, यार्शागुम्बा, रुद्राक्ष, अम्लिसो, अल्लो, अर्गेली आदिको उत्पादन अनुसारको फरक कर निर्धारण गरी कर संकलन गर्न सकिने देखिन्छ । तालिका नं. १३ मा कुल संभाव्य आय र प्रक्षेपित रकम उल्लेख गरिएको छ ।

निकासीका लागि तयार गरिएको अलैंची ।

परिच्छेद-चारः आय संकलनको सँस्थागत क्षमता तथा संकलन अवस्था

यस परिच्छेदका उपखण्डहरुमा सिलीचोङ गाँउपालिकाले राजस्व परिचालनमा गरेका प्रयासहरू तथा आय संकलनको अवस्थालाई छोटकरीमा व्याख्या गरिएको छ । यसले गाँउपालिकाको आय संकलनको लागि संस्थागत क्षमतामा सुधार गर्न गर्नुपर्ने कार्यहरू पहिचान गर्न सहयोग पुग्ने छ ।

४.१ राजस्व परिचालन सम्बन्धी नीति तथा संयन्त्र

स्थानीय सरकार संचालन ऐन २०७४ को दफा ६५ मा स्थानीय राजस्व परामर्श समिति सम्बन्धी व्यवस्था रहेको छ । यस समितिले राजस्व सम्बन्धी नीति तथा कानून तर्जुमा, संशोधन, परिमार्जन र सोको परिपालना सम्बन्धी परामर्श, राजश्वको स्रोत, दर, दायरा विश्लेषण गरी प्राप्त हुनसक्ने राजश्वको विश्लेषण, अनुमान, कर, गैरकर, सेवा शुल्क, दस्तुर आदिको दर सम्बन्धमा परामर्श दिने जस्ता कार्यहरु गर्दछ । यस गाँउपालिकामा स्थानीय राजस्व परामर्श समितिको गठन देहाय अनुसार भएको छ ।

तालिका ७: राजस्व परामर्श समितिको विवरण

क्र.स.	समितिका व्यक्तिहरु	जिम्मेवारी
१	गाँउपालिका उपाध्यक्ष: देविता कुलुङ	संयोजक
२	प्रमुख प्रशासकिय अधिकृतः रामराज पौडेल	सदस्य
३	कार्यपालिका सदस्य रेविका रसाइली	सदस्य
४	कार्यपालिका सदस्यः देवेन्द्र राई	सदस्य
५	उद्योग बाणिज्य संघको प्रतिनिधी	सदस्य
६	लेखापाल भोलामान राई	सदस्य सचिव

गाँउपालिकाको राजस्व परिचालनमा प्रभावकारिता ल्याउनका लागि राजस्व परामर्श समितिको बैठक गरी राजश्वको दर निर्धारण सिफारिस, वार्षिक राजस्व अनुमान आदि निर्णय गर्ने गरेको देखिन्छ । गाँउपालिकाले आर्थिक बर्षको २०७८/७९ को लागि आर्थिक ऐन पारित गरेको छ । राजस्व परामर्श समितिको बैठक वसी आन्तरिक आयको दररेट प्रस्ताव गरि गाँउसभाले सो दररेट स्वीकृत गरेका छ । आयका शिर्षगत दायरा तथा उक्त दायराका दररेटहरू राखी गाँउसभा मार्फत् आर्थिक ऐन पारित गरिएको छ ।

गाँउपालिकाको राजस्व प्रशासन

गाँउपालिकाको राजस्व प्रशासनलाई अझ प्रभावकारी बनाउने नीति चालु बजेटमार्फत पनि गाँउपालिकाले लिएको छ । यसको प्रभावकारिताका लागि गाउँपालिकाले गर्नुपर्ने कार्यहरुमा राजस्व शाखा वा उपशाखाको स्थापना, जनशक्ति व्यवस्थापन, राजस्व शाखाको संस्थागत विकास, राजस्व सम्वन्धी कार्ययोजना तर्जुमा, मालपोत कार्यालयबाट स्थानीय जग्गाको लगत अद्यावधिक, करदाताहरुको पहिचान र लगत अभिलेखीकरण, कर तथा गैर करका स्रोतहरुको पहिचान गर्नुपर्ने रहेको छ । वडास्तरमा काम गर्ने कर्मचारीलाई प्रभावकारी सेवा प्रवाह र राजस्व संकलन कार्यमा परिचालन गनुपर्ने हुन्छ । साथै जनशक्ति व्यवस्थापन गरि गाँउपालिका तथा वडा

कार्यालयका राजस्व प्रशासनसँग सम्बन्धित कर्मचारीहरुलाई राजस्व र आयका शीर्षकका विषयमा अभिमुखीकरण र अभिलेख व्यवस्थापन सम्बन्धी क्षमता विकास कार्यक्रमहरुको आयोजना गर्नपर्ने आवस्यकता देखिन्छ ।

४.२ आय संकलनको संस्थागत क्षमता

गाउँपालिकामा राजस्व शाखा भिन्नै स्थापना नभए तापनि यस सम्बन्धी काम आर्थिक प्रशासन शाखाबाट र यसै शाखा अन्तर्गत नै वडा कार्यालयहरूबाट वडा सचिव तथा वडाका अन्य कर्मचारीहरु मार्फत राजश्वको संकलन तथा अभिलेखीकरण गरिंदै आएको छ । स्थलगत अवलोकन, प्रत्यक्ष छलफल, टेलिफोन अन्तरवार्ता तथा विभिन्न सूचनाका आधारमा हेर्दा हाल गाँउपालिकाको राजस्व संकलनको अवस्था देहायअनुसार रहेको छः

- गाउँपालिकामा राजस्व संकलन तथा व्यवस्थापन सम्बन्धी काम गर्न छुट्टै शाखाको स्थापना र आवस्यक जनशक्ति व्यवस्थापन नभएको ।
- गाँउपालिका कार्यालय तथा वडा कार्यालयहरूमा कम्प्युटर विलिङ्ग प्रणाली मार्फत राजस्व संकलन नभएको
- सफ्टवेयरमा राजस्व का शीर्षकहरू हाल नेपाल सरकारले व्यवस्था गरेको राजस्व कोड तथा शीर्षक अनुसार नभएकाले संकलन गरिएको राजस्व का शीर्षकहरू नमिलेको ।
- वडा सचिव मार्फत वडामानै राजस्व संकलन गर्ने कार्यले सेवाग्राहीलाई सुविधा प्रदान गरेको ।
- “घ” वर्गको इजाजत पत्र लगायत अन्य शुल्कहरू, टेण्डर बिक्री तथा परिक्षा शुल्क जस्ता राजस्व गाँउपालिका कार्यालयबाट संकलन हुने गरेको ।
- हालसम्म राजस्वको दायरा बृद्धि, संकलन तथा त्यसको प्रभावकारीताका लागि कुनै अध्ययन, अनुसन्धान, अनुगमन तथा मूल्यांङकन नभएको।

४.३ विगतको आय परिचालनको अवस्था

यस गाउँपालिकाको कुल आयमा आन्तरिक आयको हिस्सा अत्यन्त न्यून रहेको छ । आन्तरिक आय तर्फ एकिकृत सम्पति कर, वहाल कर, घरजग्गा रजिष्ट्रेशन दस्तुर, व्यवसाय रजिष्ट्रेशन दस्तुर लगायत अन्य प्रशासनिक शुल्क तथा दस्तुरहरु रहेका छन् । तसर्थ आगामी दिनमा समेत आन्तरिक आयतर्फ गाउँपालिकाको लागि सम्पत्ति कर, मालपोत, ब्यवसाय कर र दस्तुर नै मुख्य तथा दिगो क्षेत्र हुन् । गाउँपालिकाले हाल लगाइरहेको एकीकृत सम्पत्ति करलाइ कानुन बमोजिम सम्पत्ति कर र मालपोत वा भूमी करको रुपमा जमीनको उपयोगका आधारमा वर्गिकरण गरेर दर निर्धारण गर्नपर्ने देखिन्छ । उद्योग व्यवसायको विकास भए अनुसार व्यवसाय करको असुली प्रभावकारी देखिंदैन । घरबहाल कर, विज्ञापन कर, जडीबुटी कवाडी तथा जीवजन्तु करको सम्भावना तत्कालका लागि न्यून रहेको देखिन्छ । गाउँपालिकासँग विगत आर्थिक वर्षहरुको तथ्यांकको शीर्षकगत यथार्थ आयसम्बन्धी अभिलेख ब्यवस्थित देखिदैन । यसले गर्दा गाउँपालिकाको समग्र राजस्व प्रक्षेपणलाई यथार्थको नजिक पुर्याउन कठिनाइ रहेको छ । गाउँपालिकाबाट प्राप्त तथ्यांक अनुसार गाउँपालिकाले विगत आ.व. २०७५/०७६ देखि २०७८/७९ फागुनसम्मको अनुमानित आय विवरण देहाय अनुसार रहेको छः

तालिका ८: गाँउपालिकाको आयको अवस्था

आय शिर्षक	२०७५/७६ को यथार्थ	२०७६/७७ को यथार्थ	२०७७/७८ को यथार्थ	२०७८/७९ फाल्गुण १५ सम्मको यथार्थ
क) आन्तरिक आय रु. (अनुमानित)	**१९७३०५३**	**३१२४४५१२**	**६२२०५७५७**	**९८२५३५**
एकिकृत सम्पती कर			८३७९११	०
घर बहाल कर			४३३००	०
अन्य कर			१२१३३६	१११६१७
अन्य संस्थागत आन्तरिक अनुदान			३३५०७६९	७७१७८६
सरकारी सम्पती बिक्रीबाट प्राप्त रकम			१००११०	०
सिफारिस दस्तुर			१९००१५	०
ब्यवशाय कर			२४६५३५	०
बेरुजु			३१७१५०	९९१३२
बैंक मैज्दात			५६९९८६३१	०
ख) राजस्व बाँडफाँडबाट प्राप्त आय	**४५१६४६२१**	**४४२७८५६४**	**५५९३७५५८**	**२६०९९७०२**
घरजग्गा रजिष्ट्रेसन दस्तुर		९९९६३	२३०३८१	२३०३८१
बाँडफाँड भई प्राप्त हुने मूल्य अभिबृद्धी कर		४१७५१७४४	५२३२५३०६	१८७५५२६३
बाँडफाँड भई प्राप्त हुने अन्त शुल्क		०	०	५७५४२२६
बाँडफाँड भई प्राप्त हुने सवारी साधन कर		१४८१८७३	२४९७९४१	१३५९८३२
बाँडफाँड भई प्राप्त पर्वतारोहण बापतको रोयल्टी		९४४९८४	८८३९३०	०
ग) अनुदान	**१७८६४०९०५**	**१९४३४२६१६**	**२३४७१५११९**	**१५९०३४५००**
संघिय सरकार	**१७३८२५९०५**	**१८३३१८५९४**	**२१८१४९९३८**	**१५५१०९५००**
समानीकरण अनुदान	८९४०००००	९१४०००००	९४५०००००	५०७५००००
सशर्त अनुदान चालु	८४४२५९०५	९१९१८५९४	१२३६४९९३८	८७०२४५००
सशर्त अनुदान पुँजिगत		०	०	१७३३५०००
विशेष अनुदान पुँजिगत		०	०	०
प्रदेश सरकार	**४८१५०००**	११०२४०२२	१६५६५१८१	३९२५०००
समानीकरण अनुदान	३३१५०००	६९६९०००	७०२००००	२८९००००
शसर्त अनुदान चालु	१५०००००	४०५५०२२	९०६२८८	१०३५०००
बिषेश अनुदान चालु		०	०	०

समपुरक अनुदान पुँजिगत		०	८६३८८९३	०
कुल जम्मा	२२५७७८५७९	२६९८६५६९२	३५२८५८४३४	१८६११६७३७

उल्लेखित तालिका अनुसार यस गाउँपालिकाको बार्षिक कुल आयलाइ तुलनात्मक रुपमा हेर्दा आ.ब. २०७५।०७६ को आधारमा आ.ब. २०७६।०७७ मा २० प्रतिशतले र आ.ब. २०७७।०७८ मा करिव ३१ प्रतिशतले बृद्धि भएको देखिन्छ । तर सवै आ.ब. को आन्तरिक आयको ब्रेकडाउन प्राप्त नभएकाले तुलनात्मक बृद्धि देखाउन सकिएन । गाउँपालिकाको आय संरचना हेर्दा कुल आयमा आन्तरिक आयको हिस्सा आ.व. २०७७/७८ मा १.५% र त्यस अघिका बर्षहरुमा अझ कम रहेको अनुमान गर्न सकिन्छ । यस तालिकामा कुल आयमा आन्तरिक आयको प्रतिशत धेरै देखिनुको कारण त्यसमा अघिल्लो आ.ब.को बैंक मौज्दात समेत संलग्न गरिएकाले हो । यद्यपि गाउँपालिकाको समग्र आयको प्रमुख स्रोतको रुपमा संघीय सरकारबाट प्राप्त हुने राजस्व बाँडफाँड र अनुदान बापतको रकम नै रहेको देखिन्छ । उल्लेखित तालिका अनुसार गाउँपालिकाको समग्र आयको सारांश देहायअनुसार रहेको छः

तालिका ९ : कुल आयमा गाँउपालिकाको आन्तरिक आयको योगदान

आय शिर्षक	**२०७५/७६ को यथार्थ**		**२०७६/७७ को यथार्थ**		**आ. ब. २०७७/७८ को यथार्थ**		**आ. ब.२०७८/७९ फाल्गुण १५ सम्मको यथार्थ**	
	रकम	**प्रतिशत**	**रकम**	**प्रतिशत**	**रकम**	**प्रतिशत**	**रकम**	**प्रतिशत**
क) आन्तरिक आय	१९७३०५३	१	३१२४४५१२	११.६	६२२०५७५७	१७.६	९८२५३५	०.५
ख) राजस्व बाडफाड	४५१६४६२१	२०	४४२७८५६४	१६.४	५५९३७५५८	१५.९	२६०९९७०२	१४.
ग) अनुदान	१७८६४०९०५	७९	१९४३४२६१६	७२.	२३४७१५११९	६६.५	१५९०३४५००	८५.४
कुल जम्मा	**२२५७७८५७९**	**१००**	**२६९८६५६९२**	**१००.**	**३५२८५८४३४**	**१००.**	**१८६११६७३७**	**१००.**

४.४ राजस्व परिचालनमा रहेका सवालहरु

सिलीचोङ गाँउपालिकाको आन्तरिक आय परिचालनमा नयाँ ब्यवस्था अनुसारको प्रशासनिक क्षमता विकास गर्न आवश्यक देखिन्छ । आन्तरिक आय परिचालनमा देखिएका सवालहरूलाई निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छः

क) राजस्व प्रशासन

राजस्व परिचालन क्षमता सुधार तथा राजस्व को स्रोत र आधारहरू वृद्धि गर्न गाँउपालिकामा राजस्व शाखा वा एकाई स्थापना र आवश्यक दरबन्दी स्वीकृति तथा कर्मचारी पदस्थापना गर्नु आवश्यक देखिन्छ । यसका साथै गाँउपालिकाको राजस्व अधिकारको आधारमा भौतिक सुविधा थप गर्ने, कर्मचारीहरुलाई क्षमता विकास तालिम,

प्रविधिमा आधारित राजस्व अभिलेख तथा सूचना प्रणाली, सक्षम राजस्व शाखाको व्यवस्था हुन आवश्यक छ । साथै वडामा राजस्व संकलनको व्यवस्थित विद्युतीय प्रणालीको लागि वडा कार्यालयहरुको समेत क्षमता अभिबृद्धि गरिनु पर्दछ ।

ख) आन्तरिक नियन्त्रण

राजस्व असुलीका लागि जारी गरिने रसीदको नियन्त्रण जरुरी हुन्छ । कति प्रति रसीद छपाई भएको हो प्रमुख प्रशासकिय अधिकृतबाट सबै प्रति प्रमाणित गराई त्यसको जानकारी राजस्व शाखा र लेखा शाखामा सुरक्षित रहनु पर्दछ । राजस्व शाखाले जिन्सीफाँटबाट रसिद एकमुष्ट निकासा लिई सम्बन्धित वडामा सचिवलाई वा अन्य कर्मचारीलाई सि.न. समेत प्रष्ट हुनेगरी निकासा गरिनु पर्दछ र रसीद नियन्त्रण खातामा अभिलेख राखिनु पर्दछ । प्राप्त रकमलाई गाँउपालिकाको गोश्वारा खातामा शीर्षक अनुसार चढाई मासिक रुपमा प्रमाणित गरि राजस्व को शीर्षकगत प्रतिवेदन पठाउने व्यवस्था गरिनु पर्दछ । उठेको राजस्व यथासक्य बैंक जम्मा गराउने व्यवस्था हुनुपर्दछ ।

ग) आन्तरिक आय परिचालन नीति तथा कार्यविधि

गाँउपालिकाले आय परिचालन सम्बन्धी नीति तथा मुख्य आय शीर्षकहरूवाट आय संकलन गर्ने कार्यविधि तयार गरी वडा समितिहरूलाई समेत उपलब्ध गराउनु पर्दछ । यसमा आय संकलन गर्ने विधि, प्रतिवेदन बुझाउने ढाँचा, नगद दाखिला सम्बन्धी व्यवस्था, अनुगमन जस्ता विषयवस्तु पर्दछन् ।

घ) आर्थिक ऐनमा सुधार

गाँउपालिकाले आर्थिक ऐन तर्जुमा गरी स्वीकृत गरेको छ तर सो ऐनलाई अन्तर सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन २०७४ वमोजिम सुधार गरी व्यवहारिक तथा वस्तुपरक बनाउनुपर्ने देखिन्छ । आर्थिक ऐनमा सवारी करको व्यवस्था गरिएको छ । तर प्रचलित संघीय कानुनी व्यवस्था अनुरुप यो कर सवै सवारी साधनमा लिन नपाइने हुँदा यसलाई हटाउनुपर्नेछ । गाउँपालिकाको सवारी तथा अन्य यन्त्र उपकरण हल, जस्ता सम्पत्तिको भाडा दर ऐनमा उल्लेख नभएको हुँदा यिनीहरुलाई ऐनमा समावेश गर्नुपर्ने देखिन्छ । यस्तै, परिवर्तित व्यवस्था अनुसार सवै जग्गा जमीनमा सम्पत्ति कर लगाउन नपाइने भएकाले सम्पत्ति कर लगाउन आर्थिक ऐनलाई सोहीअनुसार परिमार्जन गर्नुपर्नेछ । गाँउपालिकाको धेरै क्षेत्रहरु ग्रामिण भेगमा पर्दछन । त्यसैले गाँउ, बजार तथा राजमार्ग आसपासको क्षेत्रमा जमीनको मूल्य र उपयोगितामा व्यापक अन्तर हुने भएकोले जमीनको उत्पादन, उपयोगिता र सडक पहुँचको आधारमा कर लिने प्रणालीको विकास हुन सकेमा कर पनि बढी संकलन हुने र बढी वैज्ञानिक तथा न्यायीक समेत हुने देखिन्छ ।

ङ) राजस्व का दर निर्धारण तथा प्रचार प्रसार

गाँउपालिकाले राजश्वको दर निर्धारण गर्दा समान स्तरका करदाताहरुलाई समान व्यवहार हुने गरी तथा समान तहका स्थानीय सरकार वीच न्यून अन्तर हुने विषयमा ध्यान दिन आवश्यक हुन्छ । स्थानीय करका आधारहरु पर्याप्त राजस्व संकलन गर्न सकिने खालको हुनु पर्दछ । अर्थात संकलित राजस्व भन्दा संकलन गर्दा लाग्ने खर्च बढी हुने खालको हुनु हुँदैन । साथै स्थानीय उत्पादनका आधारमा दर निर्धारण गर्दा करदातालाई पनि मर्का नपर्ने र गाँउपालिकालाई पनि राजस्व प्राप्त सहज रुपमा हुने हुन्छ । घरजग्गा रजिष्ट्रेशन दस्तुर अन्तर्गत मालपोतको मूल्यांकन र स्थानीय चलनचल्तीको रकम ज्यादै फरक भएका सो परिमार्जनका लागि पहल गर्दा राजश्वमा बृद्धि हुने अवस्था सिर्जना हुन्छ । गाँउपालिकाले हालको कानुनी व्यवस्था अनुसार राजस्व संकलनका लागि दर निर्धारण गरी त्यसको प्रचार प्रसार गर्न आवश्यक देखिन्छ । त्यसैगरी करदातालाई आफूले तिर्नुपर्ने रकम र शिर्षक सम्वन्धी जानकारी उपलब्ध गराउन कर शिक्षा कार्यक्रम संचालन गर्नुपर्ने हुन्छ । यसका अतिरिक्त समयमा राजस्व नतिरेमा दण्ड जरिवाना लाग्ने तथा धेरै राजस्व तिर्ने करदाताहरुलाई प्रोत्साहन तथा पुरस्कृत गर्ने प्रणालीको बारेमा आवश्यक प्रचार प्रसार गर्नु पर्दछ । साथै कर संकलन तथा सूचना प्रवाहमा आधुनिक प्रविधीहरुको प्रयोग अंगीकार गर्न पर्दछ ।

च) अभिलेख व्यवस्थापन

आन्तरिक आयको अधिकतम परिचालनका लागि यसका आधारहरूको अभिलेख अद्यावधिक हुनु जरुरी छ । गाँउपालिकालाई प्राप्त राजस्व का अधिकारसँग सम्बन्धित व्यक्तिगत सम्पत्तिहरू, व्यापार व्यवसायहरू, सेवा सुविधाहरू आदिको अभिलेख तयारी तथा अद्यावधिक गर्न आवश्यक रहेको छ । अद्यावधिक अभिलेख बिना राजस्व सम्बन्धी नीति निर्धारण, प्रक्षेपण, असुली व्यवस्थाको अनुगमन प्रभावकारी हुन सक्दैन । गाँउपालिकाका सम्भाव्य राजश्का स्रोतहरु (कर, शुल्क तथा दस्तुर) को पहिचान गरी दायरा फराकिलो बनाउने तथा दर निर्धारण गरी सामयिक रुपमा यस्तो दरलाई अद्यावधिक गर्दै जानुपर्दछ । गाँउपालिकाबाट राजस्व नयाँ स्रोतहरु पहिचान तथा कार्यान्वयनका लागि आवश्यक लगानी तथा प्राथमिकीकरणका आधारमा अध्ययन, अनुसन्धान तथा सम्भावना विश्लेषण गर्दै नयाँ स्रोतहरुको पहिचान र परिचालन तथा बर्तमान स्रोतहरुको दायरा विस्तार गर्दै आन्तरिक राजश्वलाई दिगो बनाउन आवश्यक हुन्छ । यस कार्यको लागि दक्ष जनशक्तिको व्यवस्थापन र जनताको सहयोग अपरिहार्य हुन्छ ।

छ) समन्वय संयन्त्र

यो पालिकाको सबै क्षेत्र मकालु बरुण राष्ट्रिय निकुञ्जको मध्यवर्ती क्षेत्रमा पर्ने हुनाले राजस्व व्यवस्थापनका क्षेत्रमा निकुञ्जसँग अवस्यक समन्वय तथा सहकार्य गर्नपर्ने देखिन्छ । राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण ऐन २०२९ को शंसोधन २०७५ को २५ क मा राष्ट्रिय निकुञ्ज, आरक्ष वा संरक्षण क्षेत्रले गरेको आम्दानीको रकममध्ये ३० दखि ५० प्रतिशत रकम स्थानीय तहसँग समन्वय गरि स्थानीय जनताको सामुदायिक विकासका लागि खर्च गर्न सक्ने प्रावधान रहेको हुँदा पालिकाले निकुञ्जसँग समन्वय गरी संचित कोषमा सामुदायिक विकासको उक्त बजेट ल्याउन समन्वय तथा सहकार्य गर्नपर्ने देखिन्छ ।

त्यसैगरी राजस्व परिचालनमा नीति निर्माण, शुल्क तथा दस्तुरको दर निर्धारण, राजस्व संकलन विधि निर्धारण जस्ता कार्यमा आन्तरिक तथा वाह्य निकायहरूसंग समन्वय अपरिहार्य हुन्छ । यसका लागि राजस्व का आधार निर्धारण तथा दरहरूमा परिमार्जनका लागि राजस्व परामर्श समितिको भूमिकालाई अझै प्रभावकारी बनाउनु पर्दछ । आय संकलनमा वडा समितिको भूमिकालाई स्पष्ट व्याख्या गरी वडा र राजस्व शाखाबिच निरन्तर समन्वय हुन जरुरी देखिन्छ । त्यसैगरी राजस्व बाँडफाँट सम्बन्धमा केन्द्र, प्रदेश तथा अन्य स्थानीय तहहरूसंग समन्वय गर्न आवश्यक पहल गर्नुपर्ने देखिन्छ । राजस्व प्रशासनलाई प्रभावकारी वनाउन निर्वाचित नेतृत्वले नियमित अनुगमन र छलफल गर्नुपर्दछ । स्थानीय करदाता केन्द्रित समुदायहरुसँग छलफल गरी नयाँ करका शिर्षकहरु कार्यान्वयनमा ल्याउनु पर्दछ ।

ज) चुहावट नियन्त्रण, पारदर्शिता र जवाफदेहिता

आयको संकलन अवस्थाको अनुगमन गरी राजस्व चुहावट भएको पाइएमा त्यसलाई नियन्त्रण गर्न तत्काल आवश्यक कार्य गर्नु पर्दछ । गाँउपालिकाले आय व्ययको विवरण, आन्तरिक र अन्तिम लेखा प्रतिवेदन आवधिक रूपमा प्रकाशमा ल्याउनु, करदातासँग निरन्तर संवाद गर्नु, सूचना प्रविधि तथा सामाजिक मिडियामार्फत् राजस्व र करबाट प्राप्त आयलाई के के शिर्षकमा खर्च गरियो भन्ने विवरणबारे नागरिक तथा सरोकारवालालाई जानकारी गराउनु यस दिशातर्फको केही सकारात्मक प्रयासहरू हुन सक्दछन् ।

झ) समावेशिता तथा सहभागिता अभिबृद्धि

कर प्रणालीको विकास गर्दा करको दायरा फराकिलो बनाउन र पिछडिएका जनताहरुलाई पनि समेट्न गरिव, विपन्न, एकल महिला, अपाङ्गता भएका र जोखिममा परेका व्यक्तिहरुको लागि उपयुक्त व्यवसायिक तथा प्राविधिक सीप विकास गरी निजहरुबाट संचालन गरिने उद्यम व्यवसायमा विभिन्न सहुलियत तथा छुट सुबिधाको व्यवस्था गरी प्रोत्साहन गर्ने नीति लिनु महत्वपूर्ण हुन्छ ।

ञ) अन्य

प्राय स्थानीय तहहरुमा जनतालाइ कर मात्र थोपरेको भन्ने आरोपहरु पनि आइरहेको परिप्रेक्ष्यमा करको दर तथा दायरामा अदलबदल गर्दा करदाताको मनसाय, उसको कारोबार, कर तिर्न सक्ने क्षमता, पालिकाको कर संकलन गर्ने संगठन क्षमता लगायतका कुराहरुमा ध्यान दिन अवस्यक देखिन्छ ।

परिच्छेद -पाँचः राजस्व सुधार कार्ययोजना

यस परिच्छेदमा प्राथमिक तथा द्वितिय स्रोतहरुबाट प्राप्त विभिन्न तथ्याङ्क तथा सूचाना विश्लेषणका आधारमा गाँउपालिकाको राजस्व सुधार कार्ययोजना प्रस्तुत गरिएको छ । यस कार्ययोजनालाई गाँउ कार्यपालिकाबाट स्वीकृत गरी कार्यान्वयन गर्ने जिम्मेवारी गाउँपालिकाको हुनेछ ।

५.१ राजस्व सुधार कार्ययोजना

गाँउपालिकाले राजस्व सुधारका लागि लिने रणनीति, कार्यनीति र कार्ययोजनाहरु निम्नवमोजिम रहेका छनः

५.१.१ प्रभावकारी राजस्व संकलनका रणनीति तथा कार्यनीति

सिलीचोङ्ग गाँउपालिकामा राजस्व संकलनमा खासगरी ट्र्याकमा गैसकेको र ट्र्याकमा लानुपर्ने गरी दुई किसिमका अवस्थाहरु छन् । पहिलेदेखि संकलन हुँदै आएका राजश्वहरु ट्र्याकमा छन् भने नयाँ राजश्वका स्रोतहरुमा जनतालाई वानी पार्न थप पहल गर्न आवश्यक रहेको छ । साविकका गाविसहरु मिलाएर गठन गरिएको र दुर्गम तथा विकट भौगोलिक अवस्थितिमा रहेको यस गाँउपालिकामा विद्यमान कानुन प्रदत्त केही राजस्व अधिकारहरु हालसम्म प्रयोगमा ल्याउन सकिएको छैन । गाँउपालिकाका कानुनहरु पनि समय अनुकुल परिमार्जन एवं संशोधन गर्नुपर्दछ । यी तथ्यहरुलाई समेत मध्यनजर राखी आन्तरिक राजस्व परिचालन सम्बन्धमा देहाय अनुसारका रणनीति तथा कार्यनीतिहरु अवलम्बन गर्न सुझाव गरिएको छ ।

क) राजस्व सम्बन्धी कानूनी व्यवस्थामा सुधार गरी आन्तरिक आयको दायरा फराकिलो बनाउने ।
ख) राजस्व प्रशासनको संस्थागत सुदृढीकरण गरी व्यवस्थित बनाउने ।
ग) राजस्व प्रणालीलाई सरल, सहज र करदाता मैत्री बनाउने ।
घ) समन्वय र सहकार्यको अभिवृद्धि गर्ने ।

तालिका १०: राजस्व सुधार सम्बन्धी रणनीति र कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
१) राजस्व सम्बन्धी कानुनी व्यवस्थामा सुधार गरी आन्तरिक आयको दायरा फराकिलो बनाउने ।	१) गाँउपालिकामा राजश्वसँग सम्बन्धित आवश्यक ऐन तथा नियमहरु तर्जुमाका साथै तर्जुमा भइसकेका ऐन नियमलाई सुधार गरी अझ बढी व्यवहारिक बनाउदै लगिनेछ । २) कर तथा सेवा शुल्कलाई सम्बन्धित करदाता एवं विषय क्षेत्रसँग आबद्ध गराउदै गाँउपालिका तथा निजीक्षेत्रबाट थप लगानी गर्न प्रोत्साहित गरिनेछ। ३) कर, शुल्क, सेवा शुल्क आदिको दर तथा दायरा निर्धारण गर्दा निजी क्षेत्र तथा सरोकारवालाहरुसँग परामर्श गर्ने पद्धतीको संस्थागत विकास गरिनेछ । ४) जनताको कर तिर्ने तथा करको भार बहन क्षमता विश्लेषणका आधारमा कर नीतिलाई विवेकसम्मत र प्रगतिशील बनाइने छ । ५) थप राजस्व का स्रोतको सम्भाव्यता अध्ययन गरी सम्भाव्य थप स्रोत पहिचानका साथै बर्तमान राजस्व स्रोतको दायरा बृद्धि गर्न यसको यकिन तथ्याङ्क संकलन गरी सम्भाव्यताका आधारमा समय सापेक्ष रुपमा करदाताहरुको संख्या बढाउदै लगिनेछ । ६) राजश्वको स्रोत बृद्धि गर्ने पूँजी लगानीको सम्भाव्यता अध्ययन गरिनेछ ।

रणनीति	कार्यनीति
	७) सम्पत्ति मूल्यांकन सम्वन्धी सिफारिसलाई निश्चित आधार र मापदण्डमा आवद्ध गरी एकरुपता कायम गरिने छ । ८) आन्तरिक राजश्वका विभिन्न स्रोतहरुबारे सम्भावना अध्ययन, पहिचान, स्रोतहरुको यकिन तथ्याङ्क, सूचना संकलन गर्न कार्यदलहरु बनाई वडागत रुपमा परिचालन गरिनेछ । ९) करका स्रोत अनुसारका तथ्याङ्क हरेक वर्ष अद्यावधिक गरिनेछ । १०) गाँउपालिकामा पर्यटन प्रवर्द्धन गर्न पूर्वाधारहरुको विकास गरिनेछ साथै पर्यटन विकासमा यस गाँउपालिकामा रहेका धार्मिक/साँस्कृति धरोहर तथा प्राकृतिक संपदाको संरक्षण तथा विकास गर्न निजी क्षेत्रसँग साझेदारीको समेत पहल गरिनेछ । ११) पूर्वाधार उपयोग दस्तुर, घर बहाल कर, व्यवसाय कर जस्ता स्रोत परिचालन गर्न दर निर्धारण गर्दा छिमेकी स्थानीय तहहरु, निजी क्षेत्र र करदातासँग समेत छलफल तथा सहकार्य गरिनेछ । १२) नियमित एवं बढी कर तिर्ने करदातालाई सम्मान र पुरस्कत गरिनेछ । १३) समयमा कर तिर्ने करदातालाई प्रोत्साहन तथा बक्यौता राख्ने करदातालाई जरिवाना लगाइने छ ।
२) राजस्व प्रशासनको संस्थागत सुदृढीकरण गरी व्यवस्थित बनाउने ।	१) गाँउपालिकाको समग्र राजस्व परिचालन सम्बन्धी नीतिहरुलाई कार्यान्वयन गर्न पालिकामा राजस्व शाखा स्थापना, सुदृढिकरण र क्षमता विकास गरिनेछ । २) गाँउपालिकाको राजस्व शाखामा स्वीकृत संगठन संरचना अनुसारको दरबन्दी पूर्ति गरिनेछ । ३) राजस्व परामर्श समिति, राजस्व शाखा र वडा कार्यालयका कर्मचारीहरुको क्षमता अभिबृद्धि गरिनेछ । ४) राजस्व शाखाका लागि आवश्यक उपकरण, सफ्टवेयर आदिको प्रबन्ध मिलाई क्रमसः वडा कार्यालयहरुसँग सूचना संजालमा जोड्दै लगिने छ । ५) स्थानीय करबारे सर्वसाधारणलाई जानकारी गराउने करदाता शिक्षा तथा सचेतना कार्यक्रम समुदाय/टोल एवं वडास्तरमा संचालन गरिनेछ । ६) प्रादेशिक तथा जिल्लाका अन्य स्थानीय तहसँग राजस्व परिचालन बारे ज्ञान-सीप, अनुभव आदान-प्रदान र अन्तरक्रिया गरिनेछ । ७) राजस्व लेखापालनलाई कम्प्यूटरकृत गरिनेछ र विद्युतीय माध्यमबाट नै राजश्वको प्रतिवेदन र फाँटबारी बनाइने छ । ८) राजशव सम्वन्धी आन्तरिक नियन्त्रणको व्यवस्थाको लागि राजस्व रसिद नियन्त्रण खाता राखिने छ र प्रत्येक वडाबाट मासिक रुपमा स्रोत खुल्नेगरी राजस्व को प्रतिवेदन लिने प्रणाली अवलम्बन गरिने छ ।
३) राजस्व कर प्रणालीलाई सरल, सहज करदाता	१) कर संकलनमा यथासम्भव निजी क्षेत्र, उपभोक्ता समिति एवं सहकारी संस्थाहरुसँग सहकार्य गरिनेछ । २) कर प्रशासनलाई पारदर्शी गराउन कर सम्बन्धी सूचनाहरुमा नागरिकहरु

रणनीति	कार्यनीति
मैत्री, पारदर्शी र समावेशी बनाउने	को पहुँच पुऱ्याइनेछ । ३) कर/राजस्व सूचना सम्बन्धी प्रतिवेदनहरु अर्धवार्षिक एवं वार्षिक रुपमा गाँउपालिकाको वेभसाईटमा राखिने छ । साथै यस्तो सूचनाहरु गाँउपालिका तथा वडा कार्यालयको सूचना पाटीमा टाँस गर्ने व्यवस्था मिलाइने छ । ४) करदाता शिक्षा र कर सम्वन्धी जनचेतनामूलक कार्यक्रमहरु संचालन गरिने छ । ५) महिला, अपांगता भएका व्यक्ति तथा गरिब तथा कमजोर आर्थिक अवस्थाका स्थानीय व्यवसायी तथा घरमूलीहरुलाई करमा विशेष छुटको व्यवस्था मिलाईने छ । ६) कर संकलन प्रक्रियालाई सहज बनाउन बैंक तथा विद्युतीय माध्यमबाट कर भुक्तानी गर्ने प्रणालीको विकास गरिनेछ ।
४)समन्वय र सहकार्यलाई प्रोत्साहन गर्ने	१) ढुंगा, गिट्टी, बालुवा, माटो जस्ता प्राकृतिक स्रोतको उत्खनन्, बिक्री तथा बजार व्यवस्थाका सम्बन्धमा मकालु बरुण राष्ट्रिय निकुञ्जसँग समन्वय तथा सहकार्य गरिनेछ । २) बाझिएका नीतिगत व्यवस्था संशोधनका लागि आवश्यक समन्वय गरिनेछ ३) कर संकलनमा यथासम्भव निजी क्षेत्र, उपभोक्ता समिति एवं सहकारी संस्थासँग सहकार्य गरिनेछ । ४) राजश्वसंग सम्बन्धित विषयमा प्रदेश सरकार तथा जिल्ला समन्वय समितिसँग नियमित अन्तरक्रिया गरिनेछ । यसैगरी अन्य छिमेकी स्थानीय तहहरुसंग समन्वय वैठक आयोजना गरी राजस्व संकलनका सवालहरुबारे छलफल तथा समन्वय गरिनेछ । ५) राजस्व प्रशासनलाई प्रभावकारी बनाउन प्रदेश सरकार तथा जिल्ला समन्वय समितिसँगको सहकार्य तथा समन्वयमा जोड दिइनेछ ।

५.१.२ राजस्व सुधार कार्ययोजना

क. राजस्व प्रशासन सुधार कार्ययोजना

तालिका ११: राजस्व प्रशासन सुधार कार्ययोजना

क्र.स.	सुधारको लागि गर्नुपर्ने कार्यहरु	समयावधि	जिम्मेवारी
१	**कानुनी तथा नीतिगत व्यवस्था**		
१.१	राजस्व परामर्श समितिको मासिक वैठक बसी प्रगती तथा कमी कमजोरीको समिक्षा गर्ने र सुधारका योजनाहरु तयार गर्ने	२०७९ असारबाट निरन्तर	राजस्व परामर्श समिति
१.२	करदाताको तिर्ने क्षमतामा आधारित रहेर अल्पकालिन, मध्यकालिन र दीर्घकालिन राजस्व संकलन तथा परिचालन नीति निर्माण गर्ने	२०७९ पौष मसान्त	गाउँसभा
१.३	सम्पत्ति कर र मालपोत कर सकलनको छुट्टाछुट्टै कानुन निर्माण गरी कार्यान्वयन गर्ने ।	२०७९ असार मसान्त	कार्यपालिका र गाउँसभा
१.४	व्यवसाय कर लगायत अन्य करहरुको छुट्टाछुट्टै कार्यविधि तर्जुमा गरी लागू गर्ने	२०७९ असार मसान्त सम्म	गाँउ कार्यपालिका
२	**संकलन प्रकृयामा सुधार**		
२.१	निर्माण भएको नीति र निर्देशिकाहरुको तत्काल कार्यान्वयन प्रकृया अगाडी बढाउने र कार्यान्वयनको नियमित अनुगमन गर्ने	प्रत्येक बर्ष निरन्तर	राजस्व शाखा, राजस्व परामर्श समिति
२.२	धेरै कर तिर्ने, नियमित कर तिर्ने करदाता र संकलन गर्ने शाखा, वडा लगायतलाई पुरस्कृत गर्ने	प्रत्येक बर्ष	गाँउसभा
२.३	कर्मचारी तथा जनप्रतिनिधीहरुलाई तालिम तथा क्षमता बिकास कार्यक्रम र करदाताहरुलाई करदाता शिक्षा कार्यक्रम संचालन गर्ने	प्रत्येक बर्ष निरन्तर	गाउँकार्यपालिका, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत
२.४	कर प्रसाशनको आधुनिक तथा करदातामैत्री प्रविधीको प्रयोग गर्ने	२०७९ पौष मसान्त	गाउँपालिका
३	**संस्थागत व्यवस्था तथा अन्य**		
३.१	राजस्व परामर्श समिती र राजस्व संकलन तथा परिचालन कार्यदल निर्माण गर्ने	२०७९ असार मसान्त	गाउँ कार्यपालिका
३.२	गाउँपालिकामा राजस्व शाखा तथा वडा कार्यालयहरुमा संकलन युनिट स्थापना गर्ने	२०७९ असार मसान्त	गाउँ कार्यपालिका
३.३	दरवन्दी अनुसार दक्ष जनशक्ती ब्यवस्थापन गर्ने	२०७९ पौष मसान्त सम्म	गाउँ कार्यपालिका
३.४	वडा कार्यालयहरुमा समेत राजस्व प्रशासनका लागि कर्मचारीहरुलाई जिम्मेवारी किटान गरी नियमित अनुगमन गर्ने	२०७९ माघ मसान्त सम्म	गाँउ कार्यपालिका तथा प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत
३.५	राजस्व शाखालाई स्रोत साधन सम्पन्न बनाउने	२०८० असारसम्म	गाँउ कार्यपालिका

ख. कर राजस्व सुधार कार्ययोजना

तालिका १२: राजस्व सुधार कार्ययोजना

क्र.स.	सुधारको लागि गर्नुपर्ने कार्यहरु	समयावधि	जिम्मेवारी
१	**सम्पति कर**		
१.१	गाउँ र बजार क्षेत्रको घर जग्गाको वर्गीकरण गरी दर र मुल्य निर्धारण गर्ने	आषाढ २०७९	राजस्व परामर्श समिति र प्रप्रअ
१.२	घरको प्रकृती तथा बनोटलाई पनि विषेश ख्याल गर्ने तथा घरले चर्चेका जग्गा वा सो भन्दा दोब्बरको जग्गामा सम्पती कर लिने	आषाढ २०७९	राजस्व परामर्श समिति र प्रप्रअ
१.३	बजार क्षेत्र र ग्रामिण क्षेत्रमा उपलब्ध सुविधा अनुसार भएका घरहरुको फरक मूल्यांकन गरी कर निर्धारण गर्ने	आषाढ २०७९	राजस्व परामर्श समिति र प्रप्रअ
१.४	घर जग्गा नक्सा पास तथा सम्पती कर मूल्यांकन गर्न सम्पती कर कार्यविधी पास गरी कार्यान्वयन गर्ने	पौष २०७९	राजस्व परामर्श समिति र प्रप्रअ
२	**भूमिकर/ मालपोत**		
२.१	बजार क्षेत्र तथा सडकले छोएको नछोएको जग्गाको फरक फरक दर निर्धारण गरी जग्गाको उपयोगको अधारमा कर निर्धारण गर्ने	आषाढ २०७९	राजस्व परामर्श समिति र प्रप्रअ
२.२	पालिका भित्र रहेको जोखिम क्षेत्रको पहिचान गरी सो क्षेत्र लाई कर शुन्य गर्ने	आषाढ २०७९	राजस्व परामर्श समिति र प्रप्रअ
२.३	गाउँपालिकाको स्वामित्वमा रहेका सार्वजनिक संस्थान, सरकारी कार्यालयबाट कर शुल्क नलिने वा शुन्य कर नीति बनाउने	आषाढ २०७९	राजस्व परामर्श समिति र प्रप्रअ
२.४	राजस्व परामर्श समिती मार्फत कर नीति बनाई कार्यान्वयन गर्ने	आषाढ २०७९	राजस्व परामर्श समिति र प्रप्रअ
३	**घरजग्गा वहाल कर**		
३.१	ब्यवशायको आम्दानीको श्रोत हेरी शुक्रवारे तथा बुधबारे हाट बजार भित्रका भाडामा ब्यवशाय संचालन भएका घरहरुको पहिचान गरी करको दायरामा ल्याउने	आषाढ २०७९	राजस्व परामर्श समिति र प्रप्रअ
४	**व्यवसाय कर**	आषाढ २०७९	
४.१	ब्यवसायको प्रकृती हेरी पुंजीगत लगानीका आधारमा कर निर्धारण गरी प्रभावकारिताको	आषाढ २०७९	राजस्व परामर्श समिति र प्रप्रअ

क्र.स.	सुधारको लागि गर्नुपर्ने कार्यहरु	समयावधि	जिम्मेवारी
	लागि नियमित अनुगमन गर्ने		
४.२	व्यवसाय कर सम्बन्धमा आर्थिक ऐनमा दण्ड र पुरस्कारको व्यवस्था गर्ने ।	२०८० श्रावण देखि	गाँउसभा
५	**जडिवुटी, कवाडी, जीवजन्तु कर**		
५.१	निकुञ्जसँग समन्वय गरी जडिबुटीहरु चिराइतो, अलैची, यार्शागुम्बा, रुद्राक्ष, अम्लिसो, अल्लो, अर्गेली आदिको उत्पादन अनुसारको फरक कर निर्धारण गर्ने	आषाढ २०७९	राजस्व परामर्श समिति
६	**विज्ञापन कर**		
६.१	कुनैपनि ब्यवशायीले ब्यवशायिक फर्ममा नाम दर्ता गरेको नामको विज्ञापन बोर्ड बाहेक अन्य कुनैपनि खालको विज्ञापन बोर्ड लगाएमा त्यस विज्ञापन बोर्डको साइज अनुसार कर संकलन गर्ने	आषाढ २०७९	राजस्व परामर्श समिति
६.२	होर्डिङ्ग बोर्ड लगायत अन्य विज्ञापनहरुमा अनिवार्य कर मुल्य निर्धारण गर्ने ।	आषाढ २०७९	राजस्व परामर्श समिति

ग. गैर कर राजस्व सुधार कार्ययोजना

तालिका १३: गैर कर राजस्व सुधार कार्ययोजना

क्र.स.	सुधारको लागि गर्नुपर्ने कार्यहरु	समयावधि	जिम्मेवारी
१	**घर नक्शा पास एवं रजिष्ट्रेशन दस्तुर**		
१.१	घर नक्सा पास कार्यविधी बनाई कार्यान्वयन गर्ने	२०७९ श्रावण	प्राविधिक शाखा, राजस्व परामर्श समिति र प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत
१.२	गाँउपालिका भित्र भएका घरहरुको अभिलेखिकरण गर्ने	२०७९ श्रावण	कार्यपालिका र प्राविधिक शाखा
१.३	मापदण्ड तथा कार्यविधिहरू अनुसार नक्सापास प्रावधान पूर्ण रुपमा लागु गर्ने	२०७९ असार	प्राविधिक शाखा र भवन तथा नक्शापास उपशाखा
१.४	घरको तल्ला, बनोट तथा किसिमका आधारमा दस्तुरको दर निर्धारण र समयानुकुल परिमार्जन गर्ने	२०७९ असार	राजस्व परामर्श समिति , भवन तथा नक्शा पास गाँउ सभा ,उपशाखा
१.५	नक्सापासको लागि मापदण्ड तथा कार्यविधिहरू अनुसार भवन निर्माण भए नभएको निरन्तर अनुगमन गर्ने	२०७९ असार	भवन तथा नक्शा पास उपशाखा र गाँउ कार्यापलिका
२	**वहाल विटौरी शुल्क**		
२.१	गाउँपालिका भित्र रहेका मेला, पर्व हाट	२०८१ श्रावण	राजस्व परामर्श समिति

क्र.स.	सुधारको लागि गर्नुपर्ने कार्यहरु	समयावधि	जिम्मेवारी
	बजारहरुको सुची तयार गरी त्यहाँ ब्यापार गर्ने विक्रेताहरुबाट अनिवार्य तर न्युन शुल्क लिने व्यवस्था गर्ने		
२.२	गाउँपालिका क्षेत्रभित्र भएका सार्वजनिक जमिन तथा त्यहाँ रहेका संरचनाबारे तथ्यांक संकलन गर्ने	२०७९ असार	प्राविधिक शाखा, प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत
२.३	सार्वजनिक जमिनमा रहेका संरचना र विद्यमान उपयोगको अवस्था हेरी शुल्क निर्धारण गर्ने	२०७९ असार	राजस्व परामर्श समिति र गाँउसभा
३	**दर्ता, नविकरण तथा अनुमती दस्तुर**		
३.१	गाउँपालिका क्षेत्रमा क्रियाशील संस्था तथा व्यवसायहरुको दर्ता तथा नविकरण अनिवार्य गर्ने	निरन्तर	राजस्व परामर्श समिति
४	**ढुंगा, गिटी, बालुवा, दहतर, बहत्तर आदिको बिक्री**		
४.१	निकुञ्जसँगको समन्वयमा ढुंगा, गिटी, बालुवा, आदि उपलब्ध हुने स्थान पहिचान गरी गाउँपालिकाको राजस्व बृद्धिका लागि व्यवस्था गर्ने	२०७९ असार	राजस्व परामर्श समिति, गाउँ कार्यपालिका
४.२	स्थानीय मध्यवर्ती सामुदायिक वन उपभोक्ता समितीहरुसँग समन्वय गरी काठ, दाउरा, जराजुरी, दहत्तर बहत्तर बिक्री, वन पैदावार बिक्री आदिबाट गाउँपालिकामा राजस्व संकलन हुने व्यवस्था गर्ने	२०७९ असार	राजस्व परामर्श समिति, गाउँ कार्यपालिका
५	**सरकारी सम्पत्तिको बहाल र विक्री**		
५.१	गाउँपालिकाको स्वामित्वमा भएका र बहालमा लगाउन सकिने सम्पत्तिहरूको विवरण यकिन गरी सबै सम्पत्तिको बहाल रकमको दर आर्थिक ऐनमा समावेश गर्ने ।	२०७९ असार मसान्त	राजस्व परामर्श समिति
५.२	गाउँपालिकाको सम्पत्ति बहालमा लगाउने सम्बन्धमा कार्यविधि तर्जुमा गरी कार्यान्वयमा ल्याउने	२०७९ असार मसान्त	कार्यपालिका, राजस्व परामर्श समिति
५.३	कार्यविधिमा उल्लिखित शर्तहरू पालाना भए नभएको आवधिक रुपमा अनुगमन गर्ने	२०७९ श्रावण देखि	कार्यपालिका, राजस्व परामर्श समिति
६	**स्थानीय पूर्वाधार सेवा शुल्क**		
६.१	निर्माण तथा सञ्चालन भएका स्थानीय पुर्वाधारहरुको प्रयोग अवस्थालाई हेरी समुचित दर रेट कायम गरी सेवाग्राहीहरुबाट कर तिर्ने	२०८० श्रावण	राजस्व परामर्श समिति

क्र.स.	सुधारको लागि गर्नुपर्ने कार्यहरु	समयावधि	जिम्मेवारी
	व्यवस्था गर्ने		
७	**फोहोर मैला व्यवस्थापन शुल्क**		
७.१	फोहोर मैला व्यवस्थापन गर्ने स्थलको पहिचान गरी सो को व्यवस्थापन गर्न प्रति घर शुल्क निर्धारण गर्ने	२०८१ श्रावण	गाँउ कार्यपालिका, राजस्व परामर्श समिति
८	**पार्किङ्ग शुल्क**		
८.१	गाउँपालिका क्षेत्रमा पार्किङको व्यवस्था गरी पार्किङ शुल्क निर्धारणा गर्ने	२०८१ श्रावण	गाँउ कार्यपालिका , राजस्व परामर्श समिति
९	**मनोरञ्जन तथा साहसी खेलकुद सम्बन्धी सेवा तथा व्यवसायमा सेवा शुल्क**		
९.१	गाउँपालिकाभित्र मनोरञ्जन तथा खेलकुद तथा व्यवसाय सञ्चालन गर्नेहरुको पहिचान गरेर राजस्व सम्बन्धि अभिमुखीकरण गरी कर तिर्न प्रेरित गराउने	२०८१ श्रावण	राजस्व परामर्श समिति
१०	**दण्ड जरिवाना**		
१०.१	सामाजिक हिंसा तथा नियम विपरित कार्य गरी न्यायिक समितिमा उजुर परी र कसुरदारी ठहरिनेहरुबाट समुचित कर दण्ड जरिवाना शुल्क स्वरुप लिने व्यवस्था गर्ने	२०७९ श्रावण	न्यायिक समिती र राजस्व परामर्श समिति
११	**दिर्घकालिन आयस्रोतको पहिचान तथा संभाव्यता**		
११.१	गाँउपालिकाको दिर्घकालिन आय हुनसक्ने संभाव्य क्षेत्रहरुको पहिचान गर्ने ▪ सामुदायिक वन ▪ हाटबजार पूर्वाधार ▪ पर्यटकिय क्षेत्रको पूर्वाधार	२०७९ असार मसान्त	गाँउ कार्यपालिका, गाउँसभा
११.२	पहिचान भएका क्षेत्रहरुको संभाव्यता अध्ययनका लागि रकम विनियोजन गर्ने	२०७९ असार मसान्त	गाँउ कार्यपालिका

परिच्छेद–छः आगामी तीन बर्षको आय प्रक्षेपण

यस परिच्छेदमा सिलीचोङ गाँउपालिकाको राजस्व अधिकार, हालको आय संकलन अवस्था तथा राजस्व सुधार कार्ययोजना कार्यान्वयन पश्चात आय संकलनमा पार्ने प्रभाव समेतलाई मध्यनजर गर्दै आगामी तीन वर्षको आय

प्रक्षेपण गरिएको छ । महालेखा परिक्षकले स्वीकृत गरेको एकिकृत आर्थिक संकेत तथा वर्गिकरण र व्याख्या, २०७४ को आधारमा आय प्रक्षेपण गरिएको छ । यसले गाँउपालिकाको आय वजेट तर्जुमा गर्न सहयोग पुग्ने छ ।

६.१ राजस्व सुधार कार्ययोजनाका आधारमा राजस्व प्रक्षेपण

राजस्व सुधार कार्ययोजनाको कार्यान्वयन पश्चात आगामी तीन वर्ष (आ.व. २०७९/८० देखि २०८१/८२) को लागि आय प्रक्षेपण गरिएको छ । यो आय अनुमान राजस्व सुधार योजनामा प्रस्ताव गरिएका क्रियाकलापहरूको आधारमा गरिएको छ । धेरैजसो शिर्षकहरूको आय प्रक्षेपण प्राप्त तथ्याङ्कमा आधारित छ भने भविश्यमा आयका आधारको दायरा बढ्न गई सोबाट हुने योगदानलाई समेत मध्यनजर गरिएको छ । त्यसै गरि केही शिर्षकहरूको आय प्रक्षेपण गर्दा विगतको आय संकलनको वृद्धिदरलाई आधार मानिएको छ।

तालिका १४: आगामी तीन आर्थिक बर्षको राजस्व प्रक्षेपणको आधार *(रु ....मा)*

क्र.स.	राजस्व शिर्षक	कुल सम्भाव्य आय	प्रक्ष्येपणको आधार	प्रक्षेपित रकम
क	**आन्तरिक आय तर्फ**			
१	सम्पति कर	४२९८९८६	कुल संभावनाको ३०% र त्यसपछिका आ.ब.हरुमा १०% बढदै जाने	२१४९४९३
२	मालपोत भूमि कर	२८६५९९०	कुल संभावनाको ३०% र त्यसपछिका आ.ब.हरुमा १०% बढदै जाने	१४३२९९५
३	वहाल कर	६३३९६	कुल संभावनाको ८०% र त्यसपछिका बर्षहरुमा १०% ले बढदै जाने	६१३६७
४	व्यवसाय कर	७६५७१३	कुल संभावनाको ५०% र त्यसपछिका बर्षहरुमा १५% ले बढदै जाने	५०६३२८
५	व्यवसाय रजिष्ट्रेशन दस्तुर (दर्ता तथा अनुमति)	३१९४४०	कुल संभावनाको ८०% र त्यसपछिका बर्षहरुमा १०% ले बढदै जाने	३०९२१८
६	घर नक्शा पास दस्तुर	५६००००	कुल संभावनाको रु. ४७६००० पुराना घर सुचिकरण रकम र २४ थप नयाँ घर नक्शापासको रु १०००।का दरले २४००० पहिलो बर्ष र त्यसपछिका बर्षहरुमा १०% ले बढदै जाने	५६००००
७	वहाल विटौरी शुल्क	४००००	कुल संभावनाको ७०% र त्यसपछिका आ.ब.हरुमा १०% बढदै जाने	३३८८०

क्र.स.	राजस्व शिर्षक	कुल सम्भाव्य आय	प्रक्ष्येपणको आधार	प्रक्षेपित रकम
८	सिफारिश तथा प्रमाणित दस्तुर (सम्पूर्ण)	२३०९६४	कुल संभावनाको ९०% र त्यसपछिका आ.ब.हरुमा ५% बढदै जाने	२३०९४६
९	सरकारी सम्पतिको वहालबाट र विक्रीबाट (राजपत्र, पुस्तक, नक्शा र बोलपत्र विक्री समेत)	१२७४७९	कुल संभावनाको ९०% र त्यसपछिका आ.ब.हरुमा ५% बढदै जाने	१२७४४९
१०	ढुंगा गिट्टी वालुवा दहत्तर बहत्तर शुल्क	६०००००	बार्षिक रु. २ लाख	२०००००
११	न्यायिक, दण्ड जरिवाना र जफत	३००००	प्रत्येक बर्ष रु. १००००। ले बढदै जाने	१००००
१२	व्यक्तिगत घटना विलम्व दस्तुर	३००००	प्रत्येक बर्ष रु. १००००। ले बढदै जाने	१००००
१३	अन्य कर	१७७६४८	कुल संभावनाको ८२% र त्यसपछीका बर्षहरुमा १०% ले बढदै जाने	१७७६४८
ख	**राजस्व तथा रोयल्टी बाँडफाँड**			
ख. १	**संघीय सरकार**			
१.१	बाँडफाँड भई प्राप्त हुने मु.अ.कर	४४९५९८४९	आर्थिक बर्ष २०७८/७९ मा प्राप्त रकम र त्यसपछी बार्षिक १०% को दरले बृद्धि हुँदै जाने अनुमान	३७१५६९००
१.२	बाँडफाँड भई प्राप्त हुने अन्त शुल्क	८४२४७६२	आर्थिक बर्ष २०७८/७९ मा प्राप्त रकम र त्यसपछी बार्षिक ५% को दरले बृद्धि हुँदै जाने अनुमान	६९६२६१३
१.३	बाँडफाँडबाट प्राप्त हुने रोयल्टी	१२९४१६२	आर्थिक बर्ष २०७७/७८ मा प्राप्त रकम र त्यसपछी क्रमश ५% का दरले बृद्धि हुदै जाने अनुमान	१०६९५५५
ख. २	**प्रदेश सरकार**			
२.१	घरजग्गा रजिष्ट्रेशन दस्तुर	३३७३०१	आर्थिक बर्ष ७८/७९ को रकम त्यसपछी बार्षिक १०% ले बृद्धि हुँदै	२७८७६१

क्र.स.	राजस्व शिर्षक	कुल सम्भाव्य आय	प्रक्ष्येपणको आधार	प्रक्षेपित रकम
			जाने अनुमान	
२.२	बाँडफाँडबाट प्राप्त हुने सवारी साधन कर	३६५७२३५	आर्थिक बर्ष २०७८/७९ मा प्राप्त रकम र त्यसपछी क्रमश ५% का दरले बृद्धि हुदै जाने अनुमान	३०२२५०९
ग	**अनुदान तथा वित्तिय हस्तान्तरण**			
ग. १	**संघीय सरकार**			
१.१	समानिकरण अनुदान	१३८३५७४५०	आर्थिक बर्ष २०७८/७९ को यथार्थ रकम र त्यसपछी क्रमश १०% का दरले बृद्धि हुदै जाने अनुमान	११४३४५०००
१.२	शसर्त अनुदान	१९९३१७१६७	आर्थिक बर्ष २०७८/७९ को यथार्थ रकम र त्यसपछी क्रमश १०% का दरले बृद्धि हुदै जाने अनुमान	१६४७२४९३२
१.३	बिषेश अनुदान	११७५५३९२		८८३२०००
१.४	समपुरक अनुदान	१२६४८२०३		१०४५३०६१
१.५	अन्य अनुदान (निर्वाचन क्षेत्र विकास र अन्य)		चालु आर्थिक बर्षको विनियोजन यथावत रहि बार्षिक १०% का दरले थपिदै जाने अनुमान	
ग. २	**प्रदेश सरकार**			
२.१	समानिकरण अनुदान	१०२७७९८२	आर्थिक बर्ष २०७८/७९ को यथार्थ रकम र त्यसपछी क्रमश ५% का दरले बृद्धि हुदै जाने अनुमान	८४९४२००
२.२	शसर्त अनुदान	१३२६८९६		१०९६६०८
२.३	बिषेश अनुदान			०
२.४	समपुरक अनुदान	०		०
ग. ३	**अन्य आन्तरिक अनुदान**			
३.१	अन्य संस्थागत आन्तिरक अनुदान	१४९२४६८	आर्थिक बर्ष २०७८/७९ को यथार्थ रकम र त्यसपछी त्यसपछी क्रमश बार्षिक १०% का दरले बृद्धि हुदै जाने अनुमान	१४८९४८८

क्र.स.	राजस्व शिर्षक	कुल सम्भाव्य आय	प्रक्ष्येपणको आधार	प्रक्षेपित रकम
३.२	अन्य व्यक्तिगत आन्तरिक अनुदान		जनताको लागत सहभागिताबाट आर्थिक बर्ष २०७८/७९ मा रु १० लाख प्राप्त हुने र त्यसपछी त्यसपछी क्रमश बार्षिक १०% का दरले बृद्धि हुदै जाने अनुमान	०

६.२ आगामी तीन आर्थिक बर्षको राजस्व प्रक्षेपण

आय शीर्षकको संभाव्य आधार तथा राजस्व सुधार कार्ययोजनाको कार्यान्वयनलाई आधार मानी गाउँपालिकाको आगामी तीन वर्षको प्रक्षेपित आयको विवरण तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ । प्रक्षेपणको लागि राजस्व संकेत वर्तमानमा सिफारिश गरिएको लेखा कोडको आधारमा गरिएको छ । माथिका अध्यायहरूमा प्रस्ताव गरिएअनुसार ऐनले दिए बमोजिम करका दायरा विस्तार गर्न सकेको खण्डमा निम्न तालिकामा दिए अनुसार गाउँपालिकाको आय वृद्धि हुने देखिन्छ ।

तालिका १५: आगामी तीन आर्थिक बर्षको आय प्रक्षेपण *(रु मा)*

राजस्व संकेत	राजस्व शिर्षक	आ.ब. ७५/७६ को यथार्थ	आ.ब. ७६/७७ को यथार्थ	आ.ब. २०७७/७८ को यथार्थ	चालु आ.ब.को प्रस्तावित आय आर्थक ऐन / विगत बर्षको यथार्थ/अनुमान अनुसार	आगामी तीन आ.ब.को प्रक्षेपण		
						७९/८०	८०/८१	८१/८२
१००००	**राजस्व तथा अनुदान**	२२५७७८५७९	२६९८६५६९२	२९७६४६११०	३४७३२५३७३	३६१४८२७३५	३९७५९०३८२	४३७७५६०७३
क	**आन्तरिक आय**	१९७३०५३	**३१२४४५१२**	**१५३९२०७**	**१०१२४६१६**	**४१६३३९६**	**४५३९१०९**	**५३९९६७३**
११३१३	सम्पत्ति कर			८३७९११	४२९८९८६	१२८९६९६	१७१९५९४	२१४९४९३
११३१४	भूमी कर/मालपोत				२८६५९९०	८५९७९७	११४६३९६	१४३२९९५
११३२१	घरबहाल कर			४३३००	६३३९६	५०७१७	५५७८८	६१३६७
१४१५१	सरकारी सम्पत्तीको बहाल र विक्रिबाट प्राप्त आय (राजपत्र, पुस्तक, नक्शा, बोलपत्र विक्री समेत)			१००११०	१२७४७९	१३३८५३	१४०५४६	१४७५७३
१४३११	न्यायिक दण्ड, जरिवाना र जफत			०	३००००	१००००	१००००	१००००
१४२४२	घर नक्शापास दस्तुर			०	५६००००	५०००००	३००००	३००००
११३२२	वहाल विटौरी				४००००	२८०००	३०८००	३३८८०
१४२४३	सिफारिस तथा प्रमाणित दस्तुर			१९००१५	२३०९६४	२४२५१२	२५४६३८	२६७३७०
१४२५३	व्यवसाय रजिष्ट्रेशन दस्तुर				३१९४४०	२५५५५२	२८११०७	३०९२१८
१४५२९	अन्य राजश्व					०	०	०
१४६११	व्यवसाय कर			२४६५३५	७६५७१३	३८२८५७	४४०२८५	५०६३२८

११६९१	अन्य कर			१२१३३६	१७७६४८	१९५४१३	२१४९५४	२३६४४९
१४२४४	व्यक्तिगत घटना दस्तुर				३००००	१००००	१००००	१००००
१४२४५	नाता प्रमाणित दस्तुर				१५०००	५०००	५०००	५०००
११६९१	विविध राजश्व					०	०	०
१४२१९	ढुंगा, गिटि वालुवा (बहत्तर दहत्तर) शुल्क				६०००००	२०००००	२०००००	२०००००
१४२१३	अन्य विक्री					०	०	०
१४२२९	अन्य प्रशासनिक सेवा शुल्क					०	०	०
ख	**राजस्व बाँडफाँड**	४५१६४६२१	**४४२७८५६४**	**६१६९१७८४**	**४४०८२१२६**	**४८४९०३३८**	**५३३३९३७२**	**५८६७३३०९**
	संघीय सरकार		**४२६९६७२८**	**५८९६३४६२**	**४१०८०९७२**	**४५१८९०६९**	**४९७०७९७६**	**५४६७८७७३**
१४४११	बाँडफाँड भई प्राप्त हुने मु.अ.कर		४१७५१७४४	५२३२५३०६	३३७७९०००	३७१५६९००	४०८७२५९०	४४९५९८४९
१४४२१	बाँडफाँड भई प्राप्त हुने अन्तःशुल्क			५७५४२२६	६३२९६४९	६९६२६१३	७६५८८७५	८४२४७६२
१४१५३	बाँडफाँड भई प्राप्त वन रोयल्टी र पर्वतारोहण		९४४९८४	८८३९३०	९७२३२३	१०६९५५५	११७६५११	१२९४१६२
	प्रदेश सरकार		**१५८१८३६**	**२७२८३२२**	**३००११५४**	**३३०१२७०**	**३६३१३९७**	**३९९४५३६**
११४५६	सवारी साधन कर		१४८१८७३	२४९७९४१	२७४७७३५	३०२२५०९	३३२४७५९	३६५७२३५
११३१५	घरजग्गा रजिष्ट्रेशन दस्तुर (प्रदेशसंग राजस्व बाँडफाँड)		९९९६३	२३०३८१	२५३४१९	२७८७६१	३०६६३७	३३७३०१
११४७१	मनोरञ्जन कर					०	०	०
११४७२	विज्ञापन कर					०	०	०
ग	**अन्तरसरकारी वित्तीय हस्तान्तरण**	१७८६४०९०५	**१९४३४२६१६**	**२३४४१५११९**	**२९३११८६३१**	**३०८८२९००१**	**३३९७११९०१**	**३७३६८३०९१**
	संघीय सरकार	१७३८२५९०५	**१८३३१८५९४**	**२१८१४९९३८**	**२८४३९९७१४**	**२९९२३८१९२**	**३२९१६२०१२**	**३६२०७८२१३**
१३३११	समानिकरण अनुदान		९१४०००००	९४५०००००	१०३९५००००	११४३४५०००	१२५७७९५००	१३८३५७४५०
१३३१२	शसर्त अनुदान चालु		९१९१८५९४	१२३६४९९३८	१३६०१४९३२	१३६०१४९३२	१४९६१६४२५	१६४५७८०६७
१३३१३	शसर्त अनुदान पूँजीगत			०	२६१०००००	२८७१००००	३१५८१०००	३४७३९१००
१३३१४	विषेश अनुदान चालु			०	५३२०००	५८५२००	६४३७२०	७०८०९२
१३३१५	विषेश अनुदान पूँजीगत			०	८३०००००	९१३००००	१००४३०००	११०४७३००
१३३१६	समपुरक अनुदान चालु					०	०	०

१३३१७	समपुरक अनुदान पूँजीगत				९५०२७८२	१०४५३०६१	११४९८३६७	१२६४८२०३
१३३१८	अन्य अनुदान चालु (सामाजिक सुरक्षा समेत)					०	०	०
	प्रदेश सरकार	४८१५०००	**११०२४०२२**	**१६२६५१८१**	**८७१८९१७**	**९५९०८०८**	**१०५४९८८९**	**११६०४८७८**
१३३११	समानिकरण अनुदान		६९६९०००	७०२००००	७७२२०००	८४९४२००	९३४३६२०	१०२७७९८२
१३३१२	शसर्त अनुदान चालु		४०५५०२२	९०६२८८	९९६९१७	१०९६६०८	१२०६२६९	१३२६८९६
१३३१३	शसर्त अनुदान पूँजीगत					०	०	०
१३३१४	विषेश अनुदान चालु					०	०	०
१३३१५	विषेश अनुदान पूँजीगत					०	०	०
१३३१६	समपुरक अनुदान चालु			८३३८८९३		०	०	०
१३३१७	समपुरक अनुदान पूँजीगत					०	०	०
१३३१८	अन्य चालु					०	०	०
घ	**अन्य आन्तरिक अनुदान**			**३३५०७६९**	**१४९२४६८**	**१६४१७१५**	**१८०५८८६**	**१९८६४७५**
१३४११	अन्य संस्थागत आन्तरिक अनुदान			३३५०७६९	१४९२४६८	१६४१७१५	१८०५८८६	१९८६४७५
१३४१२	अन्य व्यक्तिगत आन्तरिक अनुदान (जनसहभागिता)					०	०	०
३००००	**वित्तीय सम्पति तथा दायित्व**				**०**	**०**	**०**	**०**
३२१२१	नगद					०	०	०
३२१२२	बैंक मौज्दात					०	०	०
३३१४३	अन्य संस्थाहरुबाट ऋण प्राप्ती					०	०	०
३३१८२	तिर्नुपर्ने विभिन्न अन्य खाताहरु					०	०	०
जम्मा राजश्व, अनुदान, सम्पति तथा दायित्व		२२५७७८५७९	२६९८६५६९२	३००९९६८७९	३४८८१७८४१	३६३१२४४५०	३९९३९६२६८	४३९७४२५४८

परिच्छेद - सातः अपेक्षित नतिजा

यस गाउँपालिकाको राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमाका क्रममा विभिन्न स्रोतहरुबाट तथ्यांङ्क तथा सूचनाहरु संकलन गरिएकोछ। विभिन्न फारमहरुको प्रयोग गरी गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय तथा सम्वन्धित अधिकारीहरुबाट समेत सूचना संकलन गरिएको थियो । हालको राजस्व संकलन तथा प्रशासनको अवस्थालाई सुधार गर्नका लागि सहभागितामूलक पद्धति मार्फत् राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमा गरिएको छ । संकलित तथ्याङ्क, विद्यमान प्रवृत्ति, उपलब्ध सूचनाको विश्लेषण तथा राजस्व सुधार कार्ययोजनामा निर्दिष्ट गरिएका क्रियाकलापहरुको कार्यान्वयन हुने मान्यता र त्यसको नतिजा समेतलाई मध्यनजर गरी आगामी तीन आर्थिक वर्षका लागि राजस्व प्रक्षेपण गरिएको छ ।

७.१ अपेक्षित नतिजा

यस सिलीचोङ गाउँपालिकाको आन्तरिक आयतर्फ चालु आ.ब. २०७८।०७९ को तुलनामा योजना अवधीमा पहिलो बर्ष १३ प्रतिशत, दोस्रो बर्षमा ७ प्रतिशत र तेस्रो बर्षमा १४ प्रतिशतले बृद्धि हुने गरी प्रक्षेपण गरिएको छ । कार्ययोजना को अन्तिम बर्षमा पालिकाको आन्तरिक आय ५३९९६७३ रुपैयाँ हुने र संघ तथा प्रदेशबाट राजस्व बाँडफाँड वापत प्राप्त हुने रकम करिव ६ करोड हुनेगरी अनुमान छ। प्रदेश तथा संघबाट हुने वित्तिय हस्तान्तरण तथा अनुदानको रकम बढोत्तरी भइ रु. ३७३६८३०९१ हुनेगरी प्रक्षेपण गरिएको छ । गाउँपालिकाको आन्तरिक आय र बाह्य आयलाइ तुलना गरी हेर्दा जम्मा प्रक्षेपित आयको १.२३ प्रतिशत मात्र आन्तरिक आयको हिस्सा रहेको देखिन्छ । यसरी हेर्दा गाउँपालिका आर्थिक रुपले सक्षम हुन अझ धेरै प्रयास र समय आवस्यक पर्ने देखिन्छ ।कुल प्रक्षेपित आयलाइ विश्लेषण गर्दा पहिलो बर्षमा कुल आय करिब २४% ले बृद्धि हुने र बँकी २ बर्षमा १०, १० प्रतिशतले बृद्धि हुने देखिन्छ । पहिलो बर्षमा कतिपय कर तथा शुल्कहरु नयाँ शुरुवात गर्ने प्रस्ताव गरिएकाले र बक्यौताहरु उठ्ने हुनाले तुलनात्मक रुपमा बढी प्रतिशत बृद्धि देखिएको छ ।

सारांशमा राजस्व सुधार कार्ययोजनाको कार्यान्वयन पश्चात् आगामी तीन आर्थिक वर्षहरुमा हुने आय संरचना देहाय अनुसार हुने प्रक्षेपण गरिएको छः

तालिका १६: अपेक्षित आय संरचनारु *(मा)*

क्र.स.	राजश्व शिर्षक	आ.ब.	आ.ब.	आ.ब.२०७७/७८	प्रक्षेपण

		२०७५/७६ (यथार्थ)	२०७६/७७ (यथार्थ)	(यथार्थ)	२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२
१	**आन्तरिक आय**	**१९७३०५३**	**३१२४४५१२**	**१५३९२०७**	**४१६३३९६**	**४५३९१०९**	**५३९९६७३**
२	**राजश्व बाँडफाँड**	**४५१६४६२१**	**४४२७८५६४**	**६१६९१७८४**	**४८४९०३३८**	**५३३३९३७२**	**५८६७३३०९**
	संघीय सरकार		४२६९६७२८	५८९६३४६२	४५१८९०६९	४९७०७९७६	५४६७८७७३
	प्रदेश सरकार		१५८१८३६	२७२८३२२	३३०१२७०	३६३१३९७	३९९४५३६
३	**अनुदान तथा वित्तिय हस्तान्तरण**	**१७८६४०९०५**	**१९४३४२६१६**	**२३४४१५११९**	**३०८८२९००१**	**३३९७११९०१**	**३७३६८३०९१**
	संघीय सरकार	१७३८२५९०५	१८३३१८५९४	२१८१४९९३८	२९९२३८१९२	३२९१६२०१२	३६२०७८२१३
	प्रदेश सरकार	४८१५०००	११०२४०२२	१६२६५१८१	९५९०८०८	१०५४९८८९	११६०४८७८
४	**अन्य आन्तरिक अनुदान**			**३३५०७६९**	**१६४१७१५**	**१८०५८८६**	**१९८६४७५**
	जम्मा	२२५७७८५७९	२६९८६५६९२	३००९९६८७९	३६३१२४४५०	३९९३९६२६८	४३९७४२५४८
कुल आयमा आन्तरिक आयको योगदान (%)		०.८७	११.५८	०.५१	१.१५	१.१४	१.२३

उल्लेख गरिएअनुसार प्रक्षेपित आय हासिल गर्नका लागि गाउँपालिकाले वर्तमान संरचना तथा व्यवस्थापन प्रणालीमा परिवर्तन गर्न आवश्यक देखिन्छ । यस सन्दर्भमा सुधारका लागि सुझाइएका कदमहरु निम्नानुसार छनः

- मकालु बरुण राष्ट्रिय निकुञ्जसँग आवस्यक समन्वय गरी कानुन बमोजिम उठेको आयको ३० देखि ५० प्रतिशत राजस्व पालिकाको संचित कोषमा ल्याउन पहल गर्ने ।
- राजश्व असुलीको अनुगमन कार्यमा राजस्व परामर्श समितिलाई थप क्रियाशील बनाउने ।
- आर्थिक ऐन संसोधन गरी संघीय कानुन अनुकुलन र थप वस्तुपरक बनाउने ।
- आय अनुमान र आय प्रतिवेदनका लागि तोकिएको ढाँचा व्यवहारमा ल्याउने ।
- सम्पत्ति कर र मालपोत वा भूमिकर असुली व्यवस्था छुट्टाछुट्टै ब्यवस्थित गरी कम्प्यूटरीकृत अभिलेख तयार गर्ने ।
- विस्तारै सामुदायिक वनको कार्ययोजना पालिकाले स्वीकृत गर्ने परिपाटी बसाउने र कानुन बमोजिम शुल्क लिने ।

परिच्छेद-आठः अनुगमन तथा मूल्याङ्कन

कुनैपनि कार्यलाई प्रभावकारी कार्यान्वयन गरी सकारात्मक नतिजा प्राप्त गर्नको लागि अनुगमन मूल्यांकनको महत्वपूर्ण भूमिका हुन्छ । यसका लागि नियमित अनुगमन तथा मूल्याङ्न गर्नुपर्ने हुन्छ । आयोजनाहरुको कार्यान्वयनमा प्रभावकारिताका लागि अन्य कुराको अतिरिक्त यसको अनुगमनको लागि भरपर्दो विधि र संयन्त्र किटान हुन आवश्यक भए जस्तै राजस्व सुधार कार्ययोजनामा समाबेश भएका कृयाकलापहरुको कार्यान्वयन सुनिश्चितताका लागि पनि यसको नियमित र भरपर्दो अनुगमनको व्यबस्था गरिनु जरुरी हुन्छ । राजस्व सुधार कार्ययोजनाको अनुगमनमा मुख्य रुपमा वडा कार्यालय, राजश्व शाखा, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत, राजस्व परामर्श समिति तथा कार्यपालिकाको भूमिका महत्वपूर्ण हुन्छ ।

अनुगमनबाट गाउँपालिकाको राजस्व सम्बन्धी नीति र योजनाको उचित रुपमा कार्यान्वयन भए नभएको, राजस्व असुलीको प्रवृत्ति लक्ष्य अनुरुप भए नभएको, राजस्व प्रशासनमा कुनै समस्या भए नभएको, सुधारका लागि गरिएका निर्णय कार्यान्वयन भए नभएको, अभिलेख दुरुस्त राखे नराखेको, निर्धारित अवधिमा राजस्व कोषमा दाखिला गरे नगरेको आदि कुराहरु नियमित रुपमा अनुगमन गरी अद्यावधिक सूचना प्राप्त गर्ने र आवश्यकता अनुसार निर्णय, निर्देशन तथा गाँउपालिकामा सिफारिस लगायतको कार्यबाट मात्र स्वीकृत आर्थिक ऐनको प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्न सहयोग पुग्दछ । प्रस्तुत राजस्व सुधार कार्ययोजना र सो वमोजिम संकलित राजश्वको अनुगमन तथा मूल्यांकनका लागि यस अध्ययनले निम्न वमोजिम अनुगमन तथा मूल्यांकन ढाँचा प्रस्तुत गरेको छ ।

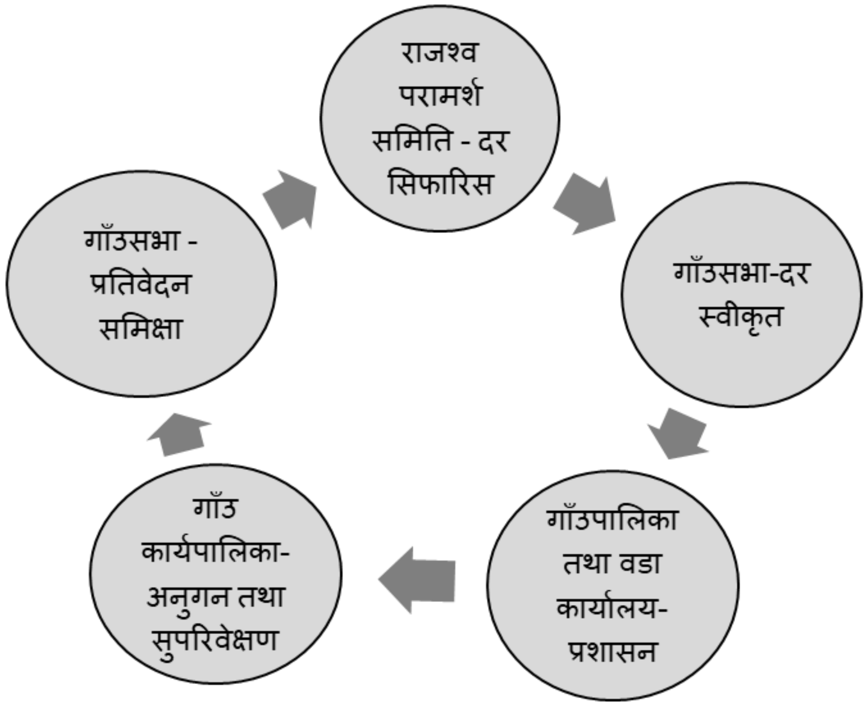

तालिका १७: प्रस्तावित अनुगमन तालिका

के अनुगमन गर्ने?	कसले अनुगमन गर्ने?	कहिले अनुगमन गर्ने?	कसरी अनुगमन गर्ने?
राजस्व असुली	राजस्व शाखा प्रमुख	दैनिक, मासिक, चौमासिक र बार्षिक	▪ स्थलगत अनुगमन गर्ने ▪ आर्थिक ऐन र राजस्व सुधार कार्य योजना अनुसार लक्ष्य तथा प्रगति अनुगमन गर्ने
राजस्व प्रशासन	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत	मासिक, चौमासिक र बार्षिक	▪ स्थलगत अनुगमन गर्ने ▪ राजस्व सुधार कार्य योजना अनुसार लक्ष्य तथा प्रगति तुलना गर्ने
राजस्व सुधार योजना	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत, राजस्व परामर्श समिति, कार्यपालिका	मासिक, चौमासिक र बार्षिक	▪ स्थलगत अनुगमन गर्ने ▪ कार्य योजना अनुसार कार्य भए नभएको अनुगमन गर्ने
समिक्षा	उपाध्यक्ष	चौमासिक र बार्षिक	▪ लक्ष्य र उपलब्धि सहित सिकाईको प्रस्तुति र सुधारको पृष्ठपोषण प्राप्त गरी आगामी मार्गचित्र तयार गर्ने

राजश्वका स्रोत अनुसार अनुगमन गर्दा हेर्नुपर्ने कुराहरुको सूची तयार गरी अनुगमन गर्दा प्रभावकारी हुन्छ । साथै अनुगमनको प्रतिवेदन तयार गर्ने कार्यलाइ अनिवार्य गरिनु पर्दछ । साथै यो राजस्व सुधार कार्य योजनाको अनुगमन तथा मूल्यांकनको लागि निम्न चार तहको अनुगमन तथा मूल्यांकन ब्यवस्था सिफारिश गरिएको छ :

(क) कार्यालय स्तरको अनुगमनः यस स्तरको अनुगमन तथा मूल्यांकनको लागि वडा कार्यालय, प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत, राजस्व शाखा तथा अन्य सम्वन्धित शाखाका प्रतिनिधिहरुलाई जिम्मेवार वनाउनु पर्दछ । स्थानीय तहले कम्तिमा महिनामा एक पटक बैठक वसी योजनाको कार्यान्वयनको अवस्था तथा असुली अवस्थाको अनुगमन गरी लक्ष हासिल गर्नेतर्फ आवश्यक कार्यगत निर्णयहरु गरी कार्यान्वयनमा ल्याउनु पर्दछ ।

(ख) राजस्व परामर्श समितिवाट अनुगमन तथा मूल्यांकनः राजस्व परामर्श समितिले चौमासिक रुपमा राजस्व सुधार योजनाको कार्यान्वयनको अवस्था, आय संकलनको अवस्थाको नियमिति अनुगमन गरी कार्यपालिकालाई आवश्यक परामर्श प्रदान गर्ने कार्य यस अन्तर्गत पर्दछ । त्यसैगरी आगामी आर्थिक बर्षको लागि आयको अनुमान गर्नु भन्दा पहिले हाल भएका कार्यको मूल्यांकन गरी स्रोत, दर तथा दायरामा सुधारको लागि कृयाकलाप सिफारिश गर्ने र त्यसको आधारमा आयको अनुमान गर्नु पर्दछ । यसका अतिरिक्त आर्थिक बर्षको समाप्ति पश्चात राजस्व सुधार योजनाको समीक्षा गर्नु पर्दछ ।

(ग) कार्यपालिकावाट अनुगमन तथा मूल्यांकनः कार्यपालिकाको बैठकले राजस्व परामर्श समितिवाट प्रस्तुत गरेका सुझावहरुलाई छलफलमा ल्याई आवश्यक निर्णय गर्ने कार्य यस अन्तर्गत पर्दछ । छलफलको क्रममा राजस्व सुधार योजना तथा आय असुली अवस्थाको समीक्षा गरी आवश्यक नीतिगत तथा कार्यगत निर्णय गर्नु आवश्यक भएमा निर्णय गर्नु पर्दछ ।

(घ) वाह्य अनुगमन तथा मूल्यांकनः राजस्व सुधार कार्ययोजना कार्यान्वयनमा सहजीकरण गर्न संघीय मामला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय, राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोग, प्रदेश मन्त्रालय, दातृ निकायहरु आदिले अनुगमनको लागि सहयोग प्रदान गर्न सक्नेछन । यस्तो अनुगमन प्रणालीको स्थापनाले स्थानीय तहको अनुगमन तथा प्रतिवेदन गर्ने क्षमतामा विकास हुनेछ । राजस्व प्रशासनसंग सम्वन्धित तथ्यांक वाहेक योजना कार्यान्वयन प्रकृयाको अनुगमन तथा करदाताहरुको अनुभूति संकलन पनि अनुगमनको मूख्य विधि हुन सक्नेछ ।

<u>सन्दर्भ सामाग्री (Reviewed References)</u>

१. स्थानीय सरकार संचालन ऐन २०७४

२. गाउँपालिका तथा नगरपालिकाको राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमा दिग्दर्शन २०७६

३. सिललचोङ गाउँपालिकाको आर्थिक ऐन २०७६।०७७, ०७८,०७९

४. सिललचोङ गाउँपालिकाको बस्तुगत विवरण २०७७

५. गाउँपालिकाको आ.ब. २०७७।०७८ को नीति, कार्यक्रम तथा बजेट

६. आ.ब. २०७८।०७९ प्रस्तावित कार्यक्रम तथा बजेट

७. आ.ब. २०७७।०७८ को सभा तथा कार्यपालिकाका निर्णयहरु

८. समिति उपसमितिहरुको बैठक पुस्तिकाहरु

९. नेपालको संविधान २०७२

अनुसूचीहरु

अनुसूची १ - तथ्याङ्क संकलनको चेक लिष्ट

गाँउपालिकाको संक्षिप्त परिचय तथा हालको अवस्था

१) संक्षिप्त परिचय
२) मुख्य पूर्वाधारको अवस्था
३) आर्थिक अवस्था
४) सामाजिक, सांस्कृतिक तथा पर्यटकिय अवस्था

गाँउपालिकाको संगठन तथा राजस्व प्रशासन

१) संगठन संरचना तथा कर्मचारीको विवरण
२) भौतिक सुविधाहरु
३) राजस्व शाखा तथा राजस्व प्रशासन
४) राजस्व शाखामा कार्यरत कर्मचारीहरुको विवरण
५) कार्यकक्ष तथा कार्य स्थलको पर्याप्तता
६) फर्निचर, कम्प्युटर, प्रिन्टर तथा अन्य भौतिक सुविधाहरु
७) राजस्व सम्बन्धी डाटा वेस, राजस्व प्रशासनमा सफ्फट्वेयर र त्यसको प्रयोग
८) कप्यूटर विलिङ्ग प्रणालिको प्रयोग
९) वडा कार्यलयमा राजस्व प्रशासनको अवस्था

गाँउपालिकाको आय (आन्तरिक तथा वाह्य) सम्बन्धी विवरण

१) विगत तीन आर्थिक वर्षहरु (२०७४/७५, ०७५/७६ र ०७६/७७) को यथार्थ आय विवरण
२) चालु आर्थिक वर्षको (२०७८/७९) को अनुमानीत बजेट विवरण
३) चालु आर्थिक वर्षका लागि गाँउ सभाले पारित गरेको कर, शुल्क तथा दस्तुरका दरहरु

अन्य दस्तावेज तथा सूचनाहरु

१) निर्वाचित पदाधिकारीहरुको विवरण
२) गाँउ सभाले पारित गरेको आर्थिक ऐन
३) राजस्व संग सम्बन्धित अन्य नीति तथा कार्यक्रमहरु
४) गाँउपालिकाको बस्तुस्थिति विवरण (पार्श्वचित्र)
५) राजस्व परिचालनका लागि भएका प्रभावकारी प्रयासहरु
६) राजस्व परामर्श समितिको विवरण

अनुसूची २ — तथ्याङ्क संकलन फाराम

प्रदेश सुशासन केन्द्र
राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमा
सूचना संकलन फाराम

क) राजस्व तर्फ

१) सम्पति कर

- सम्पत्ति कर कार्यान्वयन प्रारम्भ भएको आर्थिक बर्षः
- जम्मा करदाता संख्याः
- गत आर्थिक बर्षमा उठेको जम्मा रकम रुः
- चालु आर्थिक बर्षको वार्षिक लक्ष्य रुः
- चालु आर्थिक बर्षको फाल्गुण महिनासम्म उठेको रकम रुः
- अधिकतम र न्यूनतम कर तिर्ने व्यक्तिले कति तिरेका छन्? अधिकतम रुः न्यूनतम रुः
- गत आर्थिक बर्षसम्मको बक्यौता रकम रुः

२) भूमिकर (मालपोत)

- गाँउ/गाँउपालिका भित्रको जम्मा खेतीयोग्य जग्गाको कूल क्षेत्रफलः (पालिकामा तथ्यांक उपलब्ध नभए मालपोत वा नापी कार्यालयबाट प्राप्त गर्न सकिने)
- गत आ.ब. मा उठेको रकम रुः
- गत आ.ब.सम्मको जम्मा बक्यौता रकम रुः

३) व्यवसाय कर

- दर्ता भएका व्यबसायिक फर्मको संख्याः
- गत आ.ब. मा उठेको जम्मा रकम रुः
- चालु आ.ब.को वार्षिक लक्ष्य रुः
- चालु आ.ब. को फाल्गुण महिनासम्म उठेको रकम रुः
- अधिकतम र न्यूनतम कर तिर्ने व्यक्तिले कति तिरेका छन् ? अधिकतम रुः न्यूनतम रुः
- गत आ.ब.सम्मको बक्यौता रकम रुः
- दर्ता हुन बाँकी रहेका फर्मको संख्या रुः

४) व्यवसाय वहाल कर

- संस्थागत रुपमा (बैंक, सरकारी, नीजि विद्यालय, सरकारी कार्यालय आदिलाई) भाडामा दिएका घरहरुको संख्याः   औषत मासिक घर भाडा रकम रुः
- व्यवसायिक फर्म (पसल, होटेल, रेष्टुरेन्ट आदि) लाई भाडामा दिएका घरहरुको संख्याः   औषत मासिक घर भाडा रकम रुः
- आवासिय प्रयोजनका लागि भाडामा दिएका घरको संख्याः   औषत मासिक घर भाडा रकम रुः
- चालु आ.ब.को वार्षिक लक्ष्य रुः
- चालु आ.ब. को फाल्गुण महिनासम्म उठेको रकम रुः

५) जडिबुटि, कवाडी र जीवजन्तु कर

- जडिबुटि संकलन गर्ने व्यबसायीको संख्याः   संकलन हुने जडिबुटिको औषत परिमाणः के.जी.
- प्रति के.जी. जडिबुटि करको दरः   चालु आ.ब.को लक्ष्यः

ख) गैर कर राजस्व तर्फ

१) सिफारिश/प्रमाणित दस्तुर (वडा र पालिकाबाट गरिने सबै किसिमका)

- गत आ.ब. मा सबै गरिएको सिफारिश प्रमाणितको संख्याः
- सिफारिश/प्रमाणित दस्तुरको न्यूनतम दरः   सिफारिस/प्रमाणित दस्तुरको अधिकतम दरः
- गत आ.ब. मा प्राप्त यथार्थ आय रुः
- चालु आ.ब.को वार्षिक लक्ष्य रुः
- चालु आ.ब. को फाल्गुण महिनासम्म उठेको रकम रुः
- वार्षिक रुपमा दर्ता र नविकरण सम्बन्धी सेवाको विबरणः

क्र.स.	सेवाको किसिम	संख्या	दस्तुरको दर	संकलन हुनसक्ने कुल राजश्व	गत आ.ब मा प्राप्त रकम
१	एफ एम रेडियो				
२	घ वर्गको निर्माण व्यवसायी ईजाजत				
३	विद्यालय स्थापना				
४	पत्रपत्रिका				
५	व्यापारिक फर्म				
६	सहकारी				
७	अन्य				
	जम्मा				

२) भवन निर्माण अनुमति दर

- वार्षिक रुपमा निर्माण हुने नयाँ घरको संख्याः
- नक्शापास प्रकृयामा आउने गरेका घरहरुको प्रतिशतः
- नक्शापास दस्तुरको दर प्रतिवर्ग फीटः
- गत आ.ब. मा पास भएका नक्सा संख्याः   दस्तुर बापतको यथार्थ आयः
- चालु आ.ब.को वार्षिक लक्ष्य रुः
- चालु आ.ब. को फाल्गुण महिनासम्म उठेको रकम रुः

३) सेवा शुल्क

क्र.स.	सेवाको किसिम	दर	सेवाग्राहीको संख्या	संकलन हुनसक्ने कुल राजश्व	गत आ.ब मा प्राप्त रकम
१	हाटबजार				
२	पार्किङ				
३	बहाल बिरौटी शुल्क				
४	फोहोरमैला व्यवस्थापन (सरसफाई)				
५	सडक बत्ति				
६	शौचालय				
७	पार्क				
८	पर्यटकिय स्थल				
९	सडक, बसपार्क				
१०	अचल सम्पति मूल्याङ्कन				
	जम्मा				

४) बिक्री

क्र.स.	सम्पतिको किसिम	EIA/IEE प्रतिवेदन अनुसारको परिणाम	दर	संकलन हुनसक्ने कुल राजश्व	गत आ.व. मा प्राप्त रकम	चालु आ.व. को ठेक्का रकम
१	ढुंगा, गिट्टी, वालुवा, माटो .... नाका .... नाका					
२	टेण्डर फर्म (बार्षिक संख्या)					
३	पुस्तक वा नक्शा (संख्या)					

४	अन्य सम्पति					
	जम्मा					

५) सम्पति भाडा

क.स.	सम्पतिको किसिम	परिणाम	दर	संकलन हुनसक्ने कुल राजश्व	गत आ.व. मा प्राप्त रकम	चालु आ.व. को अनुमान
१	मेसिन औजार					
२	घर वा जग्गा वा पोखरी					
३	अन्य सम्पति					
	जम्मा					

६) दण्ड जरिवाना

क.स.	दण्ड जरिवानाको किसिम	परिणाम	दर	संकलन हुनसक्ने कुल राजश्व	गत आ.व. मा प्राप्त रकम	चालु आ.व. को अनुमान
१	नक्शा पास					
२	छाडा गाईवस्त/पशु					
३	सडक वा सडक पेटी					
४	फोहोरमैला					
	अन्य					

७) सवारी साधन कर (टेम्पो, जिप, ट्रक, टिपर, भ्यान, माईक्रोबस, मिनिबस/बस)

क.स.	सवारी साधनको किसिम	संख्या	दर	संकलन हुनसक्ने कुल राजश्व	गत आ.व. मा प्राप्त रकम	चालु आ.व. को अनुमान
१	टेम्पो					
२	जिप					
३	मिनिट्रक					
४	ट्रक					
५	टिपर					
६	भ्यान					
७	माईक्रोबस					
८	मिनिबस					
९	बस					

	अन्य					

८) प्रदेशसंग बाँडफाँड हुने राजश्व

क्र.स.	राजश्वको किसिम	परिणाम	दर	संकलन हुनसक्ने कुल राजश्व	गत आ.व. मा प्राप्त रकम	चालु आ.व. को अनुमान
१	सवारी साधन कर					
२	घरजग्गा रजिष्ट्रेशन शुल्क					
३	मनोरंजन कर (करदाता)					
४	विज्ञापन कर (करदाता)					
	अन्य					

९) गाँउ/गाँउपालिकाको स्वामित्तमा रहेको जग्गा र यसको हालको उपयोग सम्बन्धी विवरणः

१०) गाँउ/गाँउपालिका क्षेत्रभित्रको सार्वजनिक, पर्ति ऐलानी जग्गा र यसको हालको उपयोगको अवस्थाः

११) गाँउ/गाँउपालिका क्षेत्रभित्रका महत्वपूर्ण पर्यटकिय र धार्मिक स्थलहरु सम्बन्धी विवरणः

१२) आन्तरिक आयका अन्य कुनै थप संभाव्य स्रोत भएमा सोको विवरणः

अनुसूची ३ —फोटाहरु

क. अभिमुखिकरण

ख. तथ्यांक संकलन, अन्तरवार्ता तथा अवलोकन

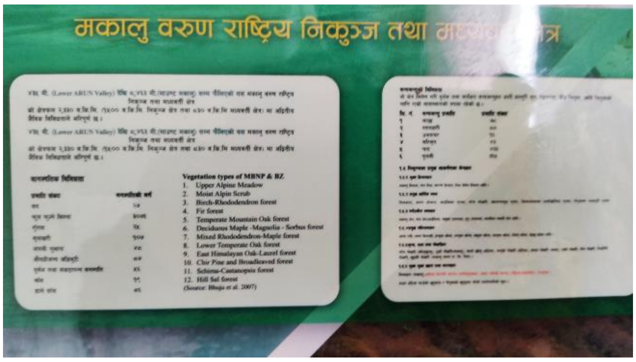

ग. ड्राफ्ट प्रतिवेदन प्रस्तुतिकरण

अनुसूची ४ — अभिमुखिकरण कार्यशाला र मस्यौदा प्रतिवेदन प्रस्तुतीकरणको माईन्यूट

Page:

आज मिति २०७९ साल जेठ ३१ गते सिलीचोङ गाउँपालिका संखुवासभा को राजस्व सुधार कार्ययोजना निर्माण को मस्यौदा प्रतिवेदन प्रस्तुतिकरण कार्यक्रम सिलीचोङ गाउँपालिका का अध्यक्ष श्री भूपालराज मेवाहाङ ज्यू अध्यक्षतामा र तपसील बमोजिमको उपस्थितीमा संचालन गरी निम्न निर्णय गरियो ।

तपसील

१. श्री भूपालराज मेवाहाङ - अध्यक्ष, सिलीचोङ गा.पा.
२. श्री देविता कुलुङ - उपाध्यक्ष, सिलीचोङ गा.पा.
३. श्री रामराज पौडेल - प्रमुख प्रशासकीय अ. ,,
४. श्री प्रतापसिंह तामाङ वडा नं. ३ वडा अध्यक्ष
५. श्री मोहन धर्मेर कुलुङ वडा नं. २ वडाध्यक्ष
६. ई. सुजन श्रेष्ठ इन्जिनियर
७. नरेन्द्र राई स्वा.प्र.ई. / जिन्सी शाखा
८. शारदा कुमारी राई कार्यपालिका सदस्य -
९. लक्ष्मी विश्वकर्मा ,, ,,
१० सन्तोष राई ,, ,,
११ ज्ञानराज राई आइटी अफिसर
१२ गणेश राई वडाध्यक्ष वडा नं. १
१३ रबीका रसाईली कार्यपालिका सदस्य
१४ भद्र बहादुर राई अधिकृत छैटौं
१५ दिपेन्द्र कुमार राई स्वास्थ्य शाखा प्रमुख
१६ राजकुमार राई रोजगार संयोजक
१७ अमर नाथ गोस्वामी कम्प्युटर अपरेटर
१८ बिराज राई कृषि शाखा प्रमुख
१९ अनिता राई पञ्जीकरण तथा सामाजिक सुरक्षा शाखा
२० रमेश राई ,, ,, ,,
२१ प्रविन राई योजना शाखा प्रमुख
२२ सविन राई का.स.
२३ नृपराज श्रेष्ठ, विज्ञ, CDF-Nepal -

क्र.सं.	नाम, थर	पद, कार्यालय	सम्पर्क नं.	दस्तखत
२५	केदार दाहाल	सहजकर्ता/परामर्शदाता, सा.वि.म.	९८४२०४४७४६	[signature]
२६	खेमराज निरौला	परामर्शदाता, सामुदायिक वि.म.	९८५२०५१६०६	[signature]
२७	तुमराज श्रेष्ठ	परामर्शदाता, सा.वि.म.		[signature]
२८	विनोदकुमार राई	कार्यपालिका सदस्य	९८६३४४९८२१२	[signature]
२९	राधा खिम्बाङमो	कार्यपालिका सदस्य	९८१४०२९५२८	राधा
३०	रन्जु अधिकारी	प्रनाली खुन्दबाई आधारी	९८६२१४६८४३	[signature]
३१.	चन्द्र बहादुर राई	,,	९८६२०६८६०५	[signature]
३२.	दबोरा राई	प्र.-प्रशासन शाखा	९८४२०५१४३६	[signature]

<u>प्रस्ताव तथा निर्णय</u>

१. सिलिचोङ गाउँपालिका, सँखुवासभाको राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमा सम्बन्धी अभिमुखिकरण तथा कार्यशाला गोष्ठी २०७८ साल फाल्गुण ११ गते सम्पन्न गरियो। अभिमुखिकरण तथा कार्यशाला गोष्ठीमा राजस्व सुधार योजना तर्जुमाको परिचय, महत्व, प्रक्रिया, कर, शुल्क र दस्तुर सम्बन्धी अवधारणा, राजस्व प्रशासन, स्थानीय तहको राजस्व अधिकार, गाउँपालिकाको आर्थिक ऐन २०७८ बारेमा प्रस्तुतीकरण तथा ४ वटा समूह निर्माण गरी सूचना संकलन गरियो। थप सूचना संकलनका लागि सहजिकरण कार्यदल, वडा कार्यालय र शाखा प्रमुख ज्यूहरुले परामर्शदाता/सेवा प्रदायक संस्थालाई सहयोग गर्ने निर्णय गरियो। आजको प्रस्तुतीकरण कार्य भोली २०७८/११/१२ गते बिहान ८.०० बजे गर्ने गरी स्थगन गरियो।

२. मिति २०७८/११/१२ गते बिहान ८ बजे दैनिक समूहगत छलफल को प्रस्तुती भन्र समूह नेता/प्रस्तुतकर्ताहरु प्रस्तुत गरी सहभागी र विज्ञको सुझाव सहित समावेश गरियो। साथै अघिल्लो दिन बाट निरन्तर चलिरहेको कार्यशाला १२ गते बिहान १०.०० बजे सम्पन्न गरियो।

[signatures]

आज मिति २०७८ साल फाल्गुण ११ गते ~~[struck-out]~~ सिलि-चोङ गाउँपालिका संखुवासभाको राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमा सम्बन्धी अभिमुखिकरण तथा कार्यशाला गोष्ठी सिलिचोङ गाउँपालिका अध्यक्ष श्री राम बहादुर राई ज्यूको अध्यक्षता र तपसील बमोजिमको उपस्थितीमा निम्न निर्णय गरी सम्पन्न गरियो।

तपसील

क्र.सं.	नाम, थर	पद, कार्यालय	सम्पर्क नं.	दस्तखत
१	राम बहादुर राई	अध्यक्ष, सिलिचोङ, गा.पा.	९८५२००६८६८	
२.	लाल कुमारी राई	उपाध्यक्ष, सिलिचोङ गा.पा.	९८४२०५०८२९	
३	रामराज पौडेल	प्रमुख प्रशासकीय अ. ,,	९८५२००३६६५	
४	आलक्ष राई	वडाध्यक्ष, वडा नं. १ ,,	९८४२३१२५३३	
५	मोहन शमशेर राई	,, वडा नं. २ ,,	9744097813	
६	प्रतापसिं लामाङ	,, वडा नं. ३ ,,	९८६२९९०९६९	
७	~~देवेन्द्र~~ प्रविण राई	योजना शाखा ~~वडा नं. ६~~ ,,	९८०८६८८८९२	
८	~~ईश्वर~~ पूर्णराज राई	सू.प्र.अधिकृत ~~वडा नं. ५~~ ,,	९८४३६५६८९८	
९	नरभूपाल राई	कार्यपालिका सदस्य	९८४२९०६६६५	
१०	दिपेन्द्र कुमार राई	स्वा. संयोजक	९८४६८२६३०१	
११	संजय कुमार राय	२ वडा सचिव बाला (प्राविधिक)	९८६२३५३६३६	
१२	श्रीकान्त चौधरी	१ नं वडासचिव (वैद्य)	९८६२६२१३८६	
१३	गद्र बहादुर राई	३ नं वडा सचिव	९८६२३८८५४०	
१४	पोरस खाती	४ नं० वडा सचिव	९८४८८८५४३१	
१५	कमला राई	सिलीचोङ गा.पा. कार्यालय	९८४२३८९३३८	
१६	अनिता राई	सिलीचोङ गा०पा० (जिल्ला सहायक)	९८६२१९३६८९	
१७	गोकुल राई	स.ई. (११ - वडा कार्यालय	९८४७८६६८६०	
१८	रमेश अधिकारी	स.ई.	९८६००५३००९	
१९	किरण राई	ना.प्रा.से.	९८४८५११९६०	
२०	बद्धिकुमार राई	शिक्षाशाखा संयोजक	९६८९६३३२१९८	
२१	नरेन्द्र राई	स्वा.प्र.स.ई.	९८५२०८८९३३	
२२.	ध्यान कुलुङ	पत्रकार, गोरखापत्र दैनिक	९८५२०८८१३४	
२३.	दिपेश राई	वडा सचीव, वडा नं. ५	९८४२१९०२६९	
२४	राजु कु. राई	रोजगार शाखा प्र.	९८६०३५२३०२	

निर्णय

१. सिलीचोङ गाउँपालिका संखुवासभा को राजस्व सुधार कार्ययोजना तयार गर्ने क्रममा परामर्शदाता संस्था सामुदायिक विकास मञ्च-नेपाल, धनकुटाले गाउँपालिकाबाट प्राप्त तथ्य तथ्यांक र सुचनाहरुको आधारमा आय सम्भाव्यता, राजस्व योजना तर्जुमाका आधारहरु, प्राथमिकता, विधी, राजस्वको हालको अवस्था, विस्तृत कार्ययोजना, आगामी ३ वर्षको प्रक्षेपण, अपेक्षित नतिजा सहित समेटेर तयार गरेको मस्यौदा प्रतिवेदन प्रस्तुतिकरण गरी सहभागीहरुबाट प्राप्त सुझावहरु संकलन गरी सो समेत समावेश गरेर अन्तिम प्रतिवेदन तयार गरी पेश गर्ने निर्णय गरियो।